

การใช้เรื่องเล่าผีและยาและของชาวบ้านป่าจี้

ความสนใจเบื้องต้นของการศึกษาการใช้เรื่องเล่าผีและยาและนี้ อยู่ที่ความเกี่ยวพันระหว่างเรื่องเล่าผีและยากับบริบททางสังคม การศึกษาความเกี่ยวพันระหว่างเรื่องเล่ากับบริบททางสังคมนั้น ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่า มี 2 แนวคิด แนวคิดแรก Malinowski ได้เสนอให้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าที่มีต่อสังคม เพราะเรื่องเล่ามีลักษณะเช่นเดียวกับวัฒนธรรมส่วนอื่น ๆ ที่ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม การจะเข้าใจบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าได้ จำเป็นต้องศึกษาเรื่องเล่าในท่ามกลางบริบททางสังคม อีกแนวคิดหนึ่ง พัฒนามาจากแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาการใช้ภาษาของ Hymes คือ แนวคิด ethnography of speaking folklore แนวคิดนี้ให้ความสนใจว่า เรื่องเล่าถูกใช้อย่างไรในบริบททางสังคม การศึกษาทั้ง 2 แนวคิดนี้เป็นการศึกษา 2 ด้านของความเกี่ยวพันระหว่างเรื่องเล่ากับบริบททางสังคม ด้านหนึ่งเป็นการศึกษาอิทธิพลของเรื่องเล่าที่มีต่อสังคม อีกด้านหนึ่งเป็นการศึกษาอิทธิพลของบริบททางสังคมที่มีต่อเรื่องเล่า

ในบทนี้จะได้อธิบายถึงการใช้เรื่องเล่าผีและยาและของชาวบ้านป่าจี้ก่อน เพื่อให้เห็นว่าชาวบ้านได้ใช้เรื่องเล่านี้อย่างไร ในบทต่อไปจึงจะกล่าวถึงคุณค่าที่ชาวบ้านให้แก่เรื่องเล่าและบทบาทของเรื่องเล่าที่มีต่อชาวบ้าน

คุณยวathyทรัพย์ากร

ในบทที่ 2 ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้านป่าจี้มาแล้ว และขยายเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงผีและยาและในบทที่ 3 ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะไม่ได้สนใจความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่ากับพิธีกรรมโดยตรง แต่เรื่องเล่ากับพิธีกรรมมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาอันเดียวกัน ดังนั้นพิธีกรรมในฐานะที่เป็นบริบททางสังคมอย่างหนึ่งของเรื่องเล่า ก็น่าจะช่วยเสริมให้เราเห็นความเกี่ยวพันระหว่างเรื่องเล่ากับบริบททางสังคมชัดเจนขึ้น

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สามารถสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้จำนวน 36 คน แบ่งตาม การแบ่งรุ่นของชาวบ้านตามทักล่าวไว้ในบทที่ 2 ดังนี้

รุ่นเด็กเล็ก	จำนวน	5 คน
รุ่นเด็กกลาง	จำนวน	2 คน
รุ่นใหญ่	จำนวน	2 คน
รุ่นผู้ใหญ่	จำนวน	9 คน
รุ่นพ่อรุ่นแม่	จำนวน	11 คน
รุ่นอัย	จำนวน	7 คน

ในการสัมภาษณ์ ใช้วิธีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก ส่วนมากเป็นการพูดคุยถึงเรื่องพิธีกรรม เลี้ยงผีปู่และย่าและ ชาวบ้านจะเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและแทรกในการพูดคุย หรือบางครั้งจะถามนำให้ชาวบ้านเล่าเรื่องเล่านี้

เรื่องเล่าผีปู่และย่าและ

จากการสำรวจเอกสารของ Tanabe (1991: 4) พบว่า เรื่องเล่าผีปู่และย่าและมี อยู่หลายสำนวน ได้แก่ "ตำนานพระมหาเถรฟ้าด" แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย Notton นิมน์เมื่อปี พ.ศ. 2469 "ตำนานพระธาตุคอกคำ" รวบรวมโดยสุทธิวาริ สุวรรณภาชน์ นิมน์ เมื่อปี พ.ศ. 2508 "ตำนานพระธาตุคอกสุเทม" รวบรวมโดยกรมศิลปากร นิมน์เมื่อปี พ.ศ. 2510 เรื่องเล่าจากงานของไกรศรี นิมนานเหมินท์ นิมน์เมื่อปี พ.ศ. 2510 "ตำนานมหา เถรฟ้าด วัดหมื่นแสน" ปรึวรรตโดยสวัสดิ์ เขมกะประสิทธิ์ นิมน์เมื่อปี พ.ศ. 2520 เรื่องเล่าจากมาชี ป. แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Wijeyewardene นิมน์เมื่อปี พ.ศ. 2529 และ "อาหาร 25 ประการ" ปรึวรรตโดยสวัสดิ์ อ่องสกุล เมื่อปี พ.ศ. 2534 แต่ยังไม่ได้นิมน์เผยแพร่ นอกจากนี้ Tanabe ได้กล่าวไว้แล้ว ยังมีใน "ตำนานเชียงใหม่/นิตีเลี้ยงผีปู่และ ย่าและ" เอกสารโบราณถ่ายเป็นไมโครฟิล์มไว้ที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ รายงานการสัมภาษณ์แม่อัย ป. ซึ่งอยู่ที่หมู่บ้านป่าจี้ ของกิติ แก่นจำปี (2524-2525: 132) เรื่องเล่าผีปู่และย่าและเหล่านี้ มีรายละเอียดแตกต่างกัน โดยเหตุที่ความสนใจของงานศึกษา การใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ อยู่ที่การใช้เรื่องเล่าของชาวบ้านป่าจี้ จึงขอกล่าวถึงเรื่องเล่า

ที่กิติ แก่นจำปีสัมภาษณ์จากแม่ฮุย ป. แม่ฮุย ป. เล่าให้กิติ แก่นจำปีฟังว่า

เดิมแต่ก่อนเป็นกินจิ้นคน (เป็นหมายถึงปู่สะย่าสะ, จิ้น เนื้อ) แล้วก็เจ็ดวันเอาไปหื้อ
คนหนึ่ง ๆ (หื้อ ให้) พระเจ้ายังตนอยู่มานะ (พระเจ้าหมายถึงพระพุทธเจ้า) พระเจ้า
ก็ว่า เอ มนุษย์โลกจะหมดไปแล้วนะบ่มีใผ กุจะโศคโลกก่อน พระเจ้าเป็นก็เดินเทศน์สั่ง
ไปเกิดโศคไปก็ตักตาง (ทุกแห่ง) เป็นมานักบ่นคอยคำ เป็นมาลงที่ดงปู่สะย่าสะ แล้ว
มาบิณฑบาตร แม่สะนี้ว่า โลมหัวโคม (คนหัวโล้น) มันสะปายหม้อมาอย่างนี้ มันใครได้
ข้าวกะปู่ ปู่ก็ไปใส่ พระเจ้าก็บ่หนี ย่าใส่แอม พระเจ้าก็บ่หนี ยังแม่เจ้าคำเขียว
ลูกสาวเป็นมันใครได้ข้าวมึงกะอิน้อย แม่เจ้าคำเขียวไปใส่ พระเจ้าก็บิณฑบาตรไป ปู่สะ
นี้ว่า มันไปข้าง (พัก) กินข้าวไหนจะไปกินมัน โดย (ตาม) พระเจ้าไป พระเจ้าตั้งฮู้
เป็นขันคอยคำแล้วแม่รัศมีเป็นเลี้ยงตึงคอย มันก็โดยไปอยู่ พระเจ้าไปฉันข้าวแล้ว มันก็
เข้าถาม มึงเยยะอะหยังมึงแม่รัศมีได้กุงแม่บ่ได้ พระเจ้าก็บ่บอกว่า กูได้อีกสิลกินถาน
มันอย่างใดคิดนะ มึงลองว่าเอี้ยละ พระเจ้าก็บ่คิดทำให้มันฟัง เออะมึงว่าแอมละกุม่วน
อยู่เอี้ยละ พระเจ้าว่า ถ้ามึงรับกูจะว่าถ้ามึงรับกูตั้งบ่ว่า มันก็ว่ายอมรับ แล้วมึงรับ
แล้วมึงเอาไปป็นหื้อเมียมึงนะ ยอม ยอม พระเจ้าก็บ่คิดหาแอม เขียวฟองที่กินคนก็
หลุดไป พระเจ้าว่าถ้ามึงรับสิลกูแล้วอย่าไปกินสัตว์หู้หิ้น (คน) กูจะหื้อมึงกินควายเผือก
เขาคำ (ควายสีขาวที่อายุยังน้อยอยู่เมื่อมีเขายาวเท่าหูเขาจะมีสีทอง) อยู่ดงเหนือ
คอยเงิน (คอยสุเทพ) ย่านี่หื้อกินควายคำกับมึง (ควายสีดำที่อายุยังน้อยและยังไม่ถูกนำ
ไปไถนา กับดินจะมีสีขี้ผึ้ง) ตกลงนะ ตกลงรับเอาสิลหามาป็นหื้อเมียแล้วไปไปอยู่คอยเงิน
เมียอยู่คอยคำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จากเรื่องเล่าผีปู่สะย่าสะที่แม่ฮุย ป. เล่ามาข้างต้น เราจะเห็นว่า เรื่องเล่านี้มี
สาร (message) ที่สำคัญ 2 อย่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ปู่และย่าและป้าเป็นยักษ์กินเนื้อคน ปู่และย่าและป้าเป็นยักษ์ มีลูกสาวชื่อแม่เจ้าคำเขียว* กินเนื้อคนเป็นอาหาร อาศัยอยู่บริเวณคอยคำ (ชาวบ้าน ?) จะต้องนำคนไปให้ปู่และย่าและกิน เจ็ดวัน 1 คน ทำให้คนหมดไปเรื่อย ๆ

เมื่อได้สัมภาษณ์ชาวบ้านป่าจี้คนอื่นอีก 31 คน พบว่า สารที่ว่า "ปู่และย่าและป้าเป็นยักษ์กินเนื้อคนเป็นอาหาร" นี้ ทุกคนกล่าวถึง แต่บางคนไม่ได้ให้รายละเอียดเหมือน หรือมากเท่ากับ แม่ฮุย ป. มีหลายคนที่ไม่ได้กล่าวถึงลูกสาวของปู่และย่าและ มีบางคนไม่ได้กล่าวถึงที่อยู่อาศัยของปู่และย่าและ หรือกล่าวว่าปู่และย่าและอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ และเกือบทุกคนไม่ได้กล่าวถึงการนำคนไปให้ปู่และย่าและกินสัปดาห์ละ 1 คน นอกจากนั้น มีคนให้รายละเอียดมากกว่าที่แม่ฮุย ป. ให้ไว้ กล่าวคือ เขาเล่าว่า เจ้าเมืองจะต้องนำคนไปให้ปู่และกิน สุกท้ายก็ถึงคราที่เจ้าเมืองจะต้องนำลูกสาวคนสุดท้ายไปให้ปู่และกิน

2. พระนพทศเจ้าไม่ให้ปู่และย่าและกินเนื้อคน แต่ให้กินควาย พระนพทศเจ้ารู้ว่า คนหมดไปเรื่อย ๆ จึงเสด็จโปรดสัตว์โลก พระนพทศเจ้าเสด็จมาถึงบริเวณคอยคำ ซึ่งเป็นที่อยู่ของปู่และย่าและ ปู่และย่าและและลูกสาวใส่บาตรพระนพทศเจ้า แล้วพระนพทศเจ้าก็เสด็จไปยังคอยคำ ปู่และตามพระนพทศเจ้าไปหวังจะจับพระนพทศเจ้ากินเป็นอาหาร แต่พระนพทศเจ้าทรงทราบ จึงแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการแผ่รัศมีเป็นเงินและทองคำ ปู่และเห็นแล้วอยากแผ่รัศมีได้ จึงขอให้พระนพทศเจ้าบอกวิธีที่จะแผ่รัศมี พระนพทศเจ้าให้รับศีลห้า ปู่และยอม เมื่อปู่และรับศีลห้าแล้ว เขี้ยวก็หลุดออก พระนพทศเจ้าให้ปู่และบอกศีลห้าแก่ย่าและด้วย และไม่ให้ปู่และย่าและกินเนื้อคน แต่ให้กินควายแทน พระนพทศเจ้าให้ปู่และอยู่รักษาคอยเงินหรือคอยสุเทพ ส่วนย่าและให้อยู่รักษาคอยคำ

สำหรับชาวบ้านคนอื่น ๆ อีก 31 คน ให้สาร "พระนพทศเจ้าไม่ให้ปู่และย่าและกินเนื้อคน แต่ให้กินควาย" เหมือนกับแม่ฮุย ป. แต่ให้รายละเอียดแตกต่างหรือไม่มีรายละเอียดของสารบางอย่างตามที่แม่ฮุย ป. ให้ไว้ ส่วนมากจะไม่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการปราบปู่และของ

* บางสำนวนเรียก แม่เจ้าคำเขียว บางสำนวนเรียก แม่เจ้าดาวเขียว

พระนุทเจ้า จะกล่าวเพียงว่า พระนุทเจ้ามาห้ามไม่ให้ปู่และย่าและกินเนื้อคน และให้ปู่และย่าและกินเนื้อควายแทน มีคนให้รายละเอียดการปราบปู่และของพระนุทเจ้าว่า พระนุทเจ้าขยายตัวให้ใหญ่กว่าปู่และ หรือบางคนกล่าวแต่เพียงว่า ปู่และแพ้นพระนุทเจ้า

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าชาวบ้านจะเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและแตกต่างกันเพียงไร แต่สารที่สำคัญของเรื่องยังคงเหมือนกัน คือ "ปู่และย่าและเป็นยักษ์กินเนื้อคน" แล้ว "พระนุทเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน แต่ให้กินเนื้อควาย"

การใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและของชาวบ้านปาดัง

1. ผู้เล่าเรื่องเล่า (sender)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า เรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ ชาวบ้านไม่มีกฎหมายห้ามไม่ให้ใครหรือกลุ่มใดเล่าให้ผู้อื่นฟัง ทุกคนสามารถเป็นผู้เล่าเรื่องได้ หากรู้เรื่องเล่านี้ ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 36 คน มีเพียง 4 คนเท่านั้นที่เล่าเรื่องเล่านี้ไม่ได้ อีก 32 คนสามารถเล่าเรื่องเล่านี้ได้ เมื่อแบ่งตามรุ่นของชาวบ้านจะได้จำนวนผู้เล่าตามตารางที่ 2

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 จำนวนผู้เล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ

รุ่นของชาวบ้าน	ไม่สามารถเล่าเรื่องเล่าได้	สามารถเล่าเรื่องเล่าได้	รวม
รุ่นเด็กเล็ก	3	2	5
รุ่นเด็กกลาง	-	2	2
รุ่นใหญ่	1	1	2
รุ่นผู้ใหญ่	-	8	9
รุ่นพ่อรุ่นแม่	-	11	11
รุ่นอัย	-	7	7
รวม	4	32	36

ตามตารางข้างบนนี้ จะเห็นว่าผู้เล่าที่เล่าเรื่องเล่าได้และผู้ที่สามารถเล่าเรื่องเล่าได้ มีความเกี่ยวข้องกับรุ่นของชาวบ้าน กล่าวคือ รุ่นเล็กซึ่งมีอายุน้อยกว่าประมาณ 15 ปี ไม่สามารถเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและได้ 3 คน จากผู้ให้ข้อมูล 5 คน และที่สามารถเล่าเรื่องเล่าได้ 2 คนนั้น ก็เป็นคนที่ได้ฟังเรื่องเล่าพร้อมกับผู้วิจัย ส่วนผู้ที่ไม่สามารถเล่าเรื่องเล่าได้อีก 1 คนเป็นผู้ที่อยู่ในรุ่นใหญ่ซึ่งมีอายุ 21 ปี

ศูนย์วิทยทรัพยากร

แต่เมื่อนิยามในแง่ของการส่งสารแล้ว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายละเอียดของสารในเรื่องเล่าแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่า จะเล่ารายละเอียดของสารมากกว่าผู้ที่มีบทบาทในพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและไม่มาก หรือไม่มีบทบาทเลย ยกเว้น 1 ราย คือ พ่อ จ. ที่มีรายละเอียดของสารเรื่องเล่าผีปู่และย่าและมากและได้ผนวกเอาตำนานเกี่ยวกับสถานที่ในชุมชนแม่เหิยะเข้ามา ตัวอย่างเช่น

แม่ฮุย ป. เคยเป็นหัวหน้าคนคาครว หรือเตรียมเครื่องเลี้ยงผีปู่และย่าและ และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรม เล่าว่า (ใช้สำนวนเล่าที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์) ปู่และย่าและ เป็นยักษ์ มีลูกสาวชื่อแม่เจ้าคำเขียว กินเนื้อคนเป็นอาหาร อาศัยอยู่บริเวณคอยคำ ปู่และย่าและ กินคนเจ็ดวัน 1 คน ทำให้คนหมดไปเรื่อย ๆ พระพุทธเจ้าเสด็จโปรดสัตว์ พอพระองค์รู้ว่า คนหมดไปเรื่อย ๆ จึงเสด็จไปที่อยู่ของปู่และย่าและ ปู่และย่าและและลูกสาวใส่บาตรพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จไปยังคอยคำ ปู่และตามพระพุทธเจ้าไป หวังจะจับพระพุทธเจ้ากินเป็นอาหาร แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการแผ่รัศมีเป็นเงินและทองคำ ซึ่งเป็นประวัติ (ธรรมนิยาม) คอยคำ ปู่และเห็นแล้วอยากแผ่รัศมีได้ จึงขอให้พระพุทธเจ้าบอกวิธีแผ่รัศมี พระพุทธเจ้าให้รับศีลห้า ปู่และยอมรับศีลห้า เมื่อปู่และรับศีลห้าแล้ว เขี้ยวก็หลุดออก พระพุทธเจ้าให้ปู่และบอกศีลห้าแก่ย่าและด้วย และไม่ให้ปู่และย่าและกินเนื้อคน แต่ให้กินควายแทน พระพุทธเจ้าให้ปู่และอยู่รักษาคอยเงินหรือคอยสุเทพ ส่วนย่าและให้อยู่รักษาคอยคำกับลูกสาว

แม่ฮุย ผ. เป็นชาวบ้านที่ไปช่วยคาครว และเคยมีบทบาทเป็นมัชฌิมนาย ซึ่งเข้าร่วมทรงมีเจ้านายบนหอนิในพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ เล่าว่า เมื่อก่อนปู่และย่าและกินเนื้อคน พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดเขา ย่าและถวายอาหารพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้ารับโปรดเขา เพราะย่าและเป็นยักษ์ ยังไม่ได้รับศีล พระพุทธเจ้าบอกว่า ถ้าจะใส่บาตรก็ต้องรับศีลห้าก่อน พระพุทธเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน ให้กินควายแทน

พ่อ จ. เป็นชาวบ้านที่เคยร่วมประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ แต่ปัจจุบันไม่ได้ร่วมประกอบพิธีกรรมนี้แล้ว ผ. และฮุย ก. แนะนำให้ผู้วิจัยไปฟังเรื่องเก่า ๆ จากพ่อ จ. "นั่นนะรู้เรื่องเก่า ๆ คี ไปถามคุณเออะ" ดูเหมือนพ่อ จ. จะเป็น "นักเล่านิทาน" คนหนึ่งของหมู่บ้าน เรื่องเล่าผีปู่และย่าและสำนวนเล่าของแก มีการผนวกเอาตำนานเกี่ยวกับสถานที่ในชุมชนแม่เหิยะเข้ามาด้วย แกเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนชาวบ้านอยู่ที่ไหนไม่รู้ แล้วย้ายมาอยู่ที่ที่อยู่ปัจจุบัน ปู่และอาศัยอยู่ที่คอยคำ ปู่และเป็นยักษ์กินเนื้อคน ชาวบ้านได้สร้างศาลาไว้ เมื่อก่อนเป็นอย่างไรไม่รู้ ปัจจุบันมีแต่ศาลาซึ่งเป็นอิฐ ถึงเวลาเลี้ยงจะต้องเอาคนไปให้ยักษ์กิน เจ้าเมืองเมืองหนึ่งจะต้องลูกสาวคนเล็กของเจ้าเมืองให้ยักษ์กิน จึงมีประกาศว่า หากใครช่วยลูกสาวของเขาได้ จะให้อะไรต่อมิอะไร พระพุทธเจ้ายังเป็นเด็กอยู่ เดินทางผ่านไปพบกับลูกสาวเจ้าเมือง ก็พาหนียักษ์ ยักษ์มาเห็นจึงจะกินทั้งสองคน แต่พอกุมารนั้นยกมือที่ถือดอกบัว

อยู่ ยักษ์ก็ไม่กินกุมารและลูกสาวเจ้าเมือง เพราะรู้ว่ากินไม่ได้ ยักษ์โกรธมาก- ยักษ์กับ
 พระนุทเจ้าต้องเจอกันอยู่หลายชาติ ยักษ์กับพระนุทเจ้าแข่งฤทธิกัน มีสัญญาว่า หาก
 พระนุทเจ้าแพ้จะยอมให้กิน แต่ถ้ายักษ์แพ้ จะต้องไม่กินเนื้อคน ให้กินควายหนุ่มแทน พระนุทเจ้า
 ขยายตัวใหญ่กว่ายักษ์ จนยักษ์ยอมแพ้ พระนุทเจ้าก็บอกศีลแปดให้ และบอกว่า เมื่อพระองค์ยังมี
 พระชนม์ชีพอยู่ ไม่ให้ยักษ์กินเนื้อคน ให้กินเนื้อควายหนุ่มแทน พระนุทเจ้าเลิกเอาหัวใจใส่
 พระขลุ่ย แล้วเอาไปห้อยไว้ ยักษ์กลัวพระขลุ่ยจะหลับตาไม่ยอมมอง พอยักษ์ตายเขาทำอย่างไร
 ไม่รู้ แต่พอไปขุดได้เขี้ยวยักษ์อันใหญ่ซึ่งกลายเป็นหินไปแล้ว ส่วนแม่เจ้าตาเขี้ยวอยู่รักษาคอยเงิน
 คอยคำ แม่เจ้าตาเขี้ยวสร้างวัดพระธาตุคอยคำ วัดพระธาตุคอยคำเป็นวัดเก่าแก่ ขนาดที่
 พระครูบาศรีวิชัยมาบูรณะนั้น เป็นการบูรณะครั้งที่สี่ของพระธาตุคอยคำ ระหว่างคอยคำกับ
 คอยเหล็ก มีทองคำกับเหล็กเป็นสายใหญ่ ทองคำออกมาจากคอยคำ เหล็กออกมาจากคอยเหล็ก
 มาจบกันที่ตรงกลาง มีผู้หนึ่งไปตัดสายทองคำ พอสายขาดสายทองคำถูกดึงกลับไปคอยคำ
 และสายเหล็กถูกดึงกลับไปคอยเหล็ก ส่วนตัวผู้หนึ่งนั้นถูกดึงลงไปในพื้นดิน เกิดเป็นบ่อผู้หนึ่ง

จะเห็นว่า รายละเอียดของเรื่องเล่าผีปู่และย่าแฉะแตกต่างกัน สำหรับชาวบ้านแล้ว
 ความแตกต่างนี้อาจไม่มีความหมายมากนัก เพราะสารที่ล้าคัญเหมือนกัน คือ "ปู่และย่าแฉะเป็น
 ยักษ์กินเนื้อคน" แล้ว "พระนุทเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน ให้กินเนื้อควาย" แต่หากอยากฟังเรื่องเล่า
 ทางที่ลี้ที่สุด ต้องไปฟังจากแม่ฮุย ป. หรือแม่ ร. เมื่อผู้วิจัยขอให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องเล่า หรือ
 ถามว่า ใครรู้เรื่องเล่าลี้ที่สุด ได้คำตอบว่า ควรไปฟังจากแม่ฮุย ป. หรือแม่ ร.

ตารางที่ 3 คำตอบคำถามว่า "อยากฟังเรื่องเล่านี้ ควรไปฟังจากใครบ้าง"

ควรไปฟังจาก	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3
แม่ฮุย ป.	4	25	-
แม่ ร.	26	4	-
พ่อหนาน ก.	-	-	3

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 29 คน แนะนำให้ไปฟังเรื่องเล่าจากแม่ อี. ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 คน แนะนำให้ไปฟังเรื่องเล่าจากแม่ ร. และมีผู้ให้ข้อมูล 3 คนที่แนะนำให้ไปฟังเรื่องเล่าจากพ่อหนาน ก. แม่ อี. เคยเป็นหัวหน้าคนตาครว และมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ แม่ ร. เป็นลูกสาวคนเล็กของแม่ อี. ปัจจุบันรับหน้าที่เกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและแทนจากแม่ อี. และพ่อหนาน ก. เป็นต้นเข้าในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความคิดว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและเป็นผู้รู้เรื่องเล่าที่ดีที่สุด ทั้งแม่ อี. และแม่ ร. จึงเป็น "ผู้รู้" สำหรับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและและเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ

ข้อสังเกต ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า ให้ฟังเรื่องเล่าจากแม่ ร. ในลำดับที่ 1 มี 26 คน ให้ฟังจากแม่ อี. ในลำดับที่ 1 มี 4 คน ทั้งที่แม่ อี. เป็นหัวหน้าคนตาครวก่อนแม่ ร. และเป็นแม่ของแม่ ร. ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า แม่ ร. รู้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและดีกว่าแม่ อี. ที่จริงแล้วแม่ อี. เป็นผู้รู้เรื่องเล่านี้ดีกว่าแม่ ร. แม้ผู้วิจัยสัมภาษณ์แม่ ร. แม่ ร. ก็หาไปหาแม่ อี. และให้แม่ อี. เล่าให้ฟัง เหตุที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ไปฟังเรื่องเล่าจากแม่ ร. เป็นเพราะแม่ อี. สุขภาพไม่ดีและอยู่แต่ในห้องของแก ไม่ค่อยให้ใครพบ ผู้วิจัยยังพบอีกว่าความสัมพันธ์ระหว่างแม่ อี. กับแม่ ร. ไม่ดีนัก ซึ่งเรื่องนี้ชาวบ้านคงรู้ดี ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จึงไม่แนะนำให้ผู้วิจัยฟังเรื่องเล่าจากแม่ อี. ต่อเมื่อผู้วิจัยซักมากขึ้นจึงตอบว่าให้ฟังเรื่องเล่าจากแม่ อี. เป็นลำดับที่ 2

ผู้ให้ข้อมูล 1 คน บอกให้ฟังเรื่องเล่าผีปู่และย่าและจากพ่อ จ. เป็นลำดับที่ 2 และไม่กล่าวถึงแม่ อี. ผู้ให้ข้อมูลคนนี้มีอายุ 18 ปี อันที่จริงเขาไม่ได้ฟังเรื่องเล่านี้จากใครในหมู่บ้าน เขาได้ฟังจากพระในเมืองเชียงใหม่ แต่เขาก็ตอบว่า ให้ไปฟังเรื่องเล่าจากแม่ ร. เป็นลำดับแรก และให้ฟังจากพ่อ จ. เป็นลำดับที่ 2 ในกรณีนี้จะเห็นว่าเขาได้ให้ความเกี่ยวพันระหว่างการเล่าเรื่องเล่ากับผู้หน้าที่ในพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ ว่าผู้เป็นหัวหน้าในการประกอบพิธีกรรมจะเป็นผู้รู้เรื่องเล่าดี ส่วนที่เขากล่าวถึงพ่อ จ. เพราะพ่อ จ. รู้เรื่องเกี่ยวกับหมู่บ้านดี และผู้ให้ข้อมูลคนนี้เป็นคนเดียวที่แนะนำให้อ่านหนังสือ คำานพระธาตุคอกคำ และประวัติคอกคำ ของสุทธิวาริ สุวรรณภาพัน (2534)

จากข้อมูลเหล่านี้ยืนยันให้เราเห็นว่า การกำหนด "ผู้รู้" เรื่องเล่าผีปอบและย่าแสะของชาวบ้านป่าจี้เกี่ยวข้องกับผู้มีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะ และจากประวัติของการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะจะทำให้เราเห็นความเกี่ยวพันนี้ได้ลึกซึ้งขึ้น

ไม่มีข้อมูลอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะของชาวบ้านแม่เหียะในระยะเวลาประมาณก่อน 100 ปีที่แล้ว จากคำบอกเล่าของแม่ฮุย ป. เรารู้เพียงว่า เมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา พญาสิงห์ ได้นำ "หนังสือ" คำอัญเชิญผีปอบและย่าแสะมาให้ *แสนวิเศษ* และให้ *แสนวิเศษ* เป็นตั้งเข้าประจำพิธีกรรม

แสนวิเศษ เป็นชาวบ้านหมู่บ้านตำหนัก ได้แต่งงานกับ *ฮุยหลัว* ลูกสาวคนเล็กของ *พญาไชยชนะ* และย้ายไปอยู่กับ *ฮุยหลัว* ที่หมู่บ้านป่าจี้ *ฮุยหลัว* ได้เป็นหัวหน้าคนตาคร้วสำหรับพิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะ ครอบครัวของ *แสนวิเศษ* และ *ฮุยหลัว* จึงมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีที่ชุมชนแม่เหียะ

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2480 พิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะที่ชุมชนแม่เหียะได้หยุดไป สุธิตาวารี สุวรรณภรณ์ (2534: 19) รายงานไว้ว่า ทางราชการไม่ให้ประกอบพิธีกรรมนี้ จากการล้มล้างแม่ฮุย ป. ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ *แสนวิเศษ* และ *ฮุยหลัว* เสียชีวิตไปแล้ว ชาวบ้านแม่เหียะไม่ได้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะอยู่ระยะหนึ่ง กำนันตำบลแม่เหียะในขณะนั้น ได้ขอให้แม่ฮุย ป. เป็นหัวหน้าในการประกอบพิธีกรรมขึ้นมาใหม่ แม่ฮุย ป. เป็นลูกสาวคนเล็กของ *แสนวิเศษ* กับ *ฮุยหลัว* ทำให้ครอบครัวสาย *แสนวิเศษ* ยังคงมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมเลี้ยงผีนี้อยู่ แม้ว่าแม่ฮุย ป. จะมีหน้าที่ในการตาคร้ว แต่ก็ยังถือว่าแกมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงผีดีกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ ตั้งเข้าซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการอัญเชิญผีปอบและย่าแสะ ก็ยังเป็นคนที่มีความรู้มากกว่า "ตั้งเข้านี้เอาเป็นเมื่อลุน เป็นบ่ค่อยเป็น เป็นเป็นอาจารย์ บ่จ้างเยี้ยไค" ประมาณ พ.ศ. 2530 แม่ฮุย ป. มีอายุมากขึ้น (ปัจจุบันอายุ 90 ปี) สุขภาพไม่ดี ตามองไม่ค่อยเห็น จึงไม่ทำหน้าที่หัวหน้าคนตาคร้ว มอบหมายให้แม่ ร. ซึ่งเป็นลูกสาวคนเล็กทำหน้าที่แทน

การสืบทอดหน้าที่หัวหน้าคนแคระวัยนี้ ไม่ได้มีกฎว่าจะต้องสืบทอดยังลูกสาวคนเล็ก แต่ในเชิงปฏิบัติเหมือนสวดคล้องไปกับระบบครอบครัว เพราะระบบครอบครัวของชาวบ้านป่าจี้ซึ่งเหมือนกับชาวบ้านล้านนาส่วนใหญ่ เมื่อแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายจะเข้าบ้านเรือนในบริเวณบ้านของฝ่ายหญิง ส่วนลูกสาวคนเล็กจะต้องอยู่กับพ่อแม่ แม้เมื่อแต่งงานแล้วก็ยังอยู่บ้านเดียวกับพ่อแม่ คอยรับใช้ดูแลพ่อแม่ - เมื่อพ่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว ลูกสาวคนเล็กจะได้รับที่ดินและบ้านที่พ่อแม่อาศัยอยู่เป็นมรดก การสืบทอดหน้าที่คนแคระวัยของพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและสวดคล้องกันกับการรับมรดก ลูกสาวคนเล็กได้อยู่กับพ่อแม่ และเป็นคนที่อยู่ช่วยงานมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ เมื่อแม่ไม่สามารถทำหน้าที่หัวหน้าคนแคระวัยได้ ลูกสาวคนเล็กซึ่งอยู่กับแม่ จึงทำหน้าที่แทนในสถานการณ์ปัจจุบัน วิถีชีวิตของชาวบ้านได้เปลี่ยนไป ชาวบ้านรุ่นเด็กโตและรุ่นผู้ใหญ่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น รวมทั้งลูก ๆ ของแม่ ร. คงเหลือแต่ พี่ บ. ลูกสาวคนที่ 3 ที่ยังอยู่ในหมู่บ้าน ส่วนลูกสาวคนเล็กไปทำงานที่กรุงเทพฯ ดังนั้น พี่ บ. จึงเป็นคนที่ถูกคาดหวังให้รับหน้าที่ต่อจากแม่ ร.

ในส่วนตัวของแม่ฮ้อย ป. เอง ก็ถือว่าตัวเองเป็นคนที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและดีกว่าคนอื่น ๆ "บ๊อเป็นตั้งเขามาแล้วน้อ ได้ฮ้อยได้หมามาแล้ว แล้วก็ได้เป็นติดตามหลังโดยมา" . . . "เป็นคนอื่นบ่ใครฮ้อย" และการที่ "ก้านบ่เป็นขอจ้วย เป็นบ่เข้าใจ" ยิ่งทำให้แม่ฮ้อย ป. และแม่ ร. รู้สึกว่า ครอบครัวของพวกเขาเป็นมีความสำคัญมากที่สุดในการประกอบพิธีกรรม ความรู้สึกนี้ยังปรากฏกับพี่ บ. ซึ่งเป็นลูกสาวของแม่ ร. พี่ บ. ได้เล่าให้ฟังถึงความขัดแย้งเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมเมื่อ 2-3 ปีก่อน เป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดควักเลี้ยงผีกับการแบ่งเนื้อควายหลังพิธีกรรม พี่ บ. กล่าวว่า "บ้านนี้รู้ดีที่สุดในยุคแล้วยังไม่ฟัง"

กล่าวโดยสรุป ชาวบ้านป่าจี้ไม่มีกฎว่าใครหรือกลุ่มใดเท่านั้น ที่มีสิทธิ์เล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ ทุกคนสามารถเล่าเรื่องเล่านี้ได้หากรู้เรื่องเล่า แต่พวกเขาที่กำหนดให้มี "ผู้รู้" ในความหมายว่า รู้เรื่องดีที่สุด หากคนนอกต้องการฟังเรื่องเล่านี้ควรไปฟังจาก "ผู้รู้" นั้น "ผู้รู้" ของชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและผู้วิจัยไม่พบว่ามีกรณีขัดแย้งกันว่า เรื่องเล่าสำนวนใดถูกต้อง ทั้งที่เรื่องเล่าที่ผู้ให้ข้อมูลมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะ สารที่สำคัญของเรื่องเล่าเหมือนกัน แต่ต่างกันที่รายละเอียด และ

ผู้เล่าไม่ให้ความสำคัญมากนัก

2. ผู้ฟัง (receiver)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ชาวบ้านไม่คิดว่า คนใดหรือกลุ่มใดเท่านั้นที่มีสิทธิ์จะได้อ่านเรื่องเล่าผีและย่าและ ทุกคนต่างมีสิทธิ์ที่จะได้อ่านเรื่องเล่านี้ เท่าที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลไม่ปรากฏว่า มีผู้ให้ข้อมูลคนใดอยากรู้เรื่องเล่านี้ แล้วขอให้คนอื่น ๆ เล่าให้ฟัง แต่พวกเขาได้ฟังจากคนอื่น ๆ เพราะผู้เล่าต้องการเล่าให้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังได้รู้ถึงที่มาของประเพณีเลี้ยงผีและย่าและ และเป็นการห้ามไม่ให้เด็กไปที่ประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านมักจะได้อ่านเรื่องเล่าตั้งแต่เด็ก ๆ ทั้งไม่มีสถานการณ์ที่กำหนดให้ชาวบ้านต้องไปฟังเรื่องเล่านี้ เหมือนอย่างที่มีข้อกำหนดว่า ชาวบ้านต้องไปฟังเทศน์เรื่อง *บุญผางประทาย* ที่วัดในวันยี่เป็ง* ของทุกปี

ผู้ให้ข้อมูลบอกว่า ได้อ่านเรื่องเล่าจาก

1. แสนวิเศษ (เสียชีวิตไปแล้ว)
2. แม่ฮ้อยหล้า (เสียชีวิตไปแล้ว)
3. แม่ฮ้อย ป.
4. ฮ้อย พ่อหรือแม่ของตัวเอง
5. พระในเมืองเชียงใหม่

ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฟังกับผู้เล่าว่า ผู้ฟังมีอายุน้อยกว่าผู้เล่า การที่ผู้เล่าเรื่องเล่าผีและย่าและเป็นคนที่มีอายุมากกว่าผู้ฟัง เป็นเพราะเรื่องเล่าผีและย่าและนี้เป็นเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดกันในหมู่บ้านตั้งแต่อดีต ใช้อธิบายถึงมูลเหตุที่ต้องประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่าและ ผู้ที่รู้เรื่องเล่าจึงเป็นคนที่มีอายุมากกว่าผู้ฟัง ยกเว้นคนที่ตอบว่า ได้อ่านจาก "ครูในเวียง" ซึ่งมีอยู่เพียงคนเดียว ทั้งเขาก็ไม่ได้เล่าให้ใครฟังต่อ

* วันยี่เป็ง คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 2 ของทางภาคเหนือ ตรงกับเดือน 12 ของทางภาคกลาง ซึ่งเป็นวันลอยกระทง

ในแง่ของการรับสาร ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านได้เล่าเรื่องเล่าให้ฟังแตกต่างกันในรายละเอียด แต่คงสารสำคัญของเรื่องเล่ามีปุ่และย่าและไว้ แสดงให้เราเห็นว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญอย่างมากแก่สารสำคัญ คือ "ปุ่และย่าและเป็นยักษ์กินเนื้อคน" แล้ว "พระพุทธรเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน แต่ให้กินเนื้อควาย" ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ชาวบ้านจะจำรายละเอียดแตกต่างกันหรือเปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางอย่าง เช่น แม่ฮุย ป. และแม่ฮุย ฝ. ได้ฟังเรื่องเล่านี้จากแสนวิเศษ แม่ฮุย ป. เล่าว่าพระพุทธรเจ้าแม่รัศมีเป็นเงินเป็นทองคำ เพื่อแสดงปาฏิหาริย์ให้ปุ่และเห็น แล้วปุ่และขอพระพุทธรเจ้าบอวิธีที่จะแม่รัศมีได้ พระพุทธรเจ้าจึงบอกศิลาห้าให้ และไม่ให้ปุ่และย่าและกินเนื้อคน ให้กินควายแทน แต่แม่ฮุย ฝ. เล่าว่าย่าและจะถวายอาหารพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าไม่รับ เพราะย่าและเป็นยักษ์ยังไม่ได้รับศีล ต้องรับศีลห้าก่อน พระพุทธรเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน ให้กินควายแทน จะเห็นว่า แม่ฮุยทั้งสองคนให้รายละเอียดเกี่ยวกับการปราบปุ่และย่าและแตกต่างกัน ในความเป็นจริง แม่ฮุยทั้งสองคนอาจได้ฟังเรื่องเล่ามีปุ่และย่าและจากคนอื่นอีก แล้วจำเรื่องเล่านี้ต่างกัน หรือสร้างเรื่องขึ้นมาใหม่ แต่ที่สำคัญ ยังคงอยู่ภายใต้สารว่า "พระพุทธรเจ้าไม่ให้ปุ่และย่าและกินเนื้อคน แต่ให้กินควาย"

การที่สารสำคัญที่ว่า "ปุ่และย่าและเป็นยักษ์กินเนื้อคน" แล้ว "พระพุทธรเจ้าไม่ให้กินคน แต่ให้กินควาย" เป็นสารที่สำคัญและชาวบ้านรับสารสืบทอดมานั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะหากเปรียบเทียบกับเอกสารโบราณ อวหาร 25 ประการ (เชียงใหม่, มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม, ไมโครฟิล์ม) จะพบว่า สารสำคัญของเรื่องเล่าของชาวบ้านป่าจี้ไม่มีในเอกสารนั้น ใน อวหาร 25 ประการ กล่าวว่า ปุ่และย่าและและลูกชายเป็นลัวะ ช่าว้วช่าควายทุกวัน พระพุทธรเจ้านานพุทธสาวกไปเทศนาธรรมให้ปุ่และย่าและและลูกนึ่ง เมื่อพระพุทธรเจ้าปรินิพพานแล้ว ปุ่และย่าและกลับมาช่าว้วช่าควายอีก ลูกชายซึ่งได้บวชเป็นฤาษี ห้ามก็ไม่ฟัง จึงได้สร้างพระพุทธรูปพระพุทธรเจ้าหลอกปุ่และย่าและว่า พระพุทธรเจ้ายังพระชนม์ชีพอยู่ แต่เราจะพบสารสำคัญของเรื่องเล่าสำนวนเล่าของชาวบ้านป่าจี้ในเอกสารโบราณอีกชิ้นหนึ่ง คือ ตำนาน เชียงใหม่/ พิธีเลี้ยงปุ่และย่าและ (เชียงใหม่, มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม, ไมโครฟิล์ม) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ชาวบ้านได้ประสบเหตุการณ์บางอย่าง ทำให้สารสำคัญของเรื่องเล่ามีปุ่และย่าและที่รับรู้มานั้น เป็นสารที่สำคัญ นั่นคือ บางช่วงมีชาวบ้านเสียชีวิตไล่ ๆ กันหลายคน และสามารถเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องราวเกี่ยวกับมีปุ่และย่าและได้

ประมาณทศวรรษที่ 2480 ชาวบ้านได้หยุดประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและไปข้าง
 แสนวิเศษ และ อียหลัว เสียชีวิตไปแล้ว ต่อมากำนันตำบลแม่เหียะในสมัยนั้นได้ขอให้แม่ฮุย ป.
 ประกอบพิธีกรรมขึ้นมาอีก และได้ชวนเขาไปอีกในช่วงทศวรรษที่ 2490 ในช่วงนี้เองที่บางปี
 ประกอบพิธีกรรม บางปีไม่ได้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยง ปรากฏว่ากำนันและผู้ใหญ่บ้านบางคนเสียชีวิต
 "แก่แก้วมันตายรถทับเหีย แก้ว เออ กำนันนั่นก็มีในท้องตายเหีย เอ้อ เอาแต่ ๆ เนื้อ เอา
 ทางอ้อม. . ." ในพิธีกรรมปีหนึ่ง ผีย่าและได้บอกชาวบ้านผ่านม้าขี่ว่า "กินไม่อ้ม จะกินควายทั้ง
 ตัว" ในปีรุ่งขึ้นชาวบ้านจึงได้นำควายทั้งตัวไปเลี้ยงผีย่าและ และมีม้าขี่ผู้ชาย คือ ม้าขี่ ป. ลง
 ผียักษ์มากินเนื้อควายสด ๆ ตั้งแต่นั้นมาในพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและที่ตำบลแม่เหียะ จึงได้มี
 การลงผียักษ์มากินเนื้อควายสด ๆ และได้สร้างความประหลาดใจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก
 ว่า "กินได้อย่างไร" ชาวบ้านได้พากันไปดูผียักษ์กินเนื้อควายสด ๆ มากกว่าไปร่วมประกอบ
 พิธีกรรม ต่อมาได้มีชาวบ้านแม่เหียะเสียชีวิตบ่อย และเสียชีวิตคราวละหลายคน ชาวบ้านได้
 เชื่อมโยงเหตุการณ์เหล่านี้ เข้ากับความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและ พวกเขามักเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า
 ที่ชาวบ้านเสียชีวิตติด ๆ กันหลายคน หรือชาวบ้านประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตคราวละหลายคน เป็น
 เพราะไม่ได้เลี้ยงผีปู่และย่าและ หรือเลี้ยงไม่ดี ผียักษ์ไม่อ้ม ในด้านหนึ่งเป็นการตอกย้ำสารสำคัญของ
 เรื่องเล่า ในอีกด้านหนึ่งสารสำคัญของเรื่องเล่าถูกไข่อธิบายเหตุการณ์เหล่านั้น

กล่าวโดยสรุป ผู้ฟังเรื่องเล่าผีปู่และย่าและมีความสัมพันธ์กับผู้เล่า ในแง่ของสถานภาพ
 ทางอายุ คือ มีอายุน้อยกว่าผู้เล่า ทั้งนี้เป็นเพราะเรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้เป็นเรื่องเล่าที่ใช้
 เล่ากันมาก่อนในหมู่บ้าน และผู้ฟังให้ความสำคัญแก่สารของเรื่องเล่าเฉพาะ "ปู่และย่าและเป็น
 ยักษ์กินเนื้อคน" แล้ว "พระพุทธเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน แต่ให้กินเนื้อควาย" ทั้งนี้เพราะชาวบ้าน
 ใช้เรื่องเล่าช่วยอธิบายเหตุการณ์บางอย่าง ในขณะที่เดียวกับเหตุการณ์เหล่านั้นก็กลายเป็นสิ่งตอกย้ำ
 สารของเรื่องเล่าว่าเป็นจริง

3. ช่องทางการสื่อสาร (channel)

จากการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่า ช่องทางการสื่อสารเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ
 ของชาวบ้านป่าจู้ ได้แก่ เล่าเรื่องเล่าด้วยปาก หนังสือ และรูปปั้น ช่องทางของการสื่อสาร
 สำคัญ คือ เล่าเรื่องเล่าด้วยปาก ส่วนหนังสือและรูปปั้นนั้นไม่มีความสำคัญจนเกือบไม่มีใช้ใน

หมู่บ้านเลข

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล 32 คนที่รู้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและ ล้วนได้ฟังเรื่องเล่าจากคนรุ่นก่อนทั้งสิ้น แม่ ณ. ไม่ได้ฟังเรื่องเล่าจากคนในหมู่บ้าน แต่เขาก็ได้ผ่านการฟัง สังคมของชุมชนแม่เหิยะ เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านรู้จักกันอยู่แล้ว ดังนั้นการเล่าเรื่องเล่าด้วยปากจึงเป็นวิธีการสื่อสารที่สำคัญ รวมทั้งการสื่อสารเรื่องอื่น ๆ ด้วย และที่สำคัญกว่านั้น คือ นิธิกรรมและเรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ ถ่ายทอดกันมาด้วยปากและการปฏิบัติ ตั้งแต่ "หนังสือ" ยังไม่แพร่หลายในหมู่บ้าน ชาวบ้านเองก็ไม่มีความต้องการสอบสวนความถูกต้องของนิธิกรรมและเรื่องเล่า ไม่จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานจากการบันทึก หากต้องการรู้ว่า นิธิกรรมหรือเรื่องเล่า นั้น "ถูกต้อง" หรือไม่ก็ให้ถาม "ผู้รู้" 2 คน คือ แม่ฮุย ป. และแม่ ร. สิ่งที่แม่ฮุย ป. และแม่ ร. ปฏิบัติอาจจะคลาดเคลื่อนไปจากเดิม แต่ก็ถือเป็นข้อยุติได้

หนังสือ ตำราพระธาตุคอกคำและประวัติคอกคำ ของสุทธิวาริ สุวรรณภาชน์ (2534, พิมพ์ครั้งแรก 2508 และพิมพ์ครั้งที่สอง 2524) เป็นหนังสือที่กล่าวถึงเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ สุทธิวาริ สุวรรณภาชน์ได้เข้าไปอยู่ที่ตำบลแม่เหิยะเมื่อปี พ.ศ. 2507 เขาสนใจวัดพระธาตุคอกคำมาก จึงได้สืบค้นความเป็นมา "การเรียบเรียงประวัติครั้งนี้ มีการเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ไปถึงบุคคลในอดีตหลายท่าน ทั้งกษัตริราชและกษัตริย์บางพระองค์ แม้ท่านขุนแสน พระไวย ปู่และย่าและ วาสุเทพฤาษี" (สุทธิวาริ สุวรรณภาชน์, 2534: 13) หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ในนามของวัดพระธาตุคอกคำ และไว้สำหรับแจกชาวบ้าน ผู้ให้ข้อมูล 32 คน มีเพียง ณ. เท่านั้นที่พบถึงหนังสือเล่มนี้ เขาได้หาหนังสือเล่มนี้ให้ผู้วิจัยด้วย เขาบอกว่าได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว แต่ข้อน่าสังเกต เรื่องเล่าผีปู่และย่าและที่เขาเล่าให้ฟังนั้น ไม่ตรงกับหนังสืออันที่จริง ชาวบ้านรู้จักหนังสือเล่มนี้อยู่ เพราะเมื่อถามถึงพวกเขา ก็ตอบว่ารู้จัก แต่ไม่มีใครแนะนำให้อ่านไม่ว่าจะคิดว่า ผู้วิจัยอ่านแล้ว หรือหนังสือไม่มีความหมายแก่พวกเขามากนักก็ตาม ชี้ให้เห็นว่า เรื่องเล่าที่พวกเขาเล่าให้ฟังนั้นคืออยู่แล้ว หรือถามแม่ฮุย ป. กับแม่ ร. จะดีกว่า

รูปปั้นผีปู่และย่าและเป็นช่องทางการสื่อสารเรื่องเล่าได้อย่างหนึ่ง แม้จะไม่ครบหรือมีเนื้อหามาก รูปปั้นผีปู่และและย่าและมีอยู่ที่วัดพระธาตุคอกคำ มีรูปปั้นอื่นอยู่ด้วย ได้แก่ สุเทพฤาษี พระนางจามเทวี และขุนหลวงวิลังคยะ รูปปั้นเหล่านี้สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 คราวบูรณะ

วัดพระธาตุคอกยาค่า ที่ฐานรูปปั้นปูและเขียนว่า "ม่อจิดำ" และที่ฐานรูปปั้นย่าและเขียนว่า "แม่ตาเขียว" เห็นได้ชัดว่า การสร้างรูปปั้นปูและย่าและนี้ได้รับอิทธิพลจากเรื่องเล่าสำนวน ลุทธิวาริ สุวรรณภรณ์ เพราะประการแรกมีเพียงลุทธิวาริ สุวรรณภรณ์เท่านั้นที่เชื่อมโยง ผีปูและย่าและกับตำนานจามเทวีวงศ์ ประการที่สอง ชื่อของปูและย่าและที่ฐานรูปปั้นตรงกับ เรื่องเล่าสำนวนลุทธิวาริ สุวรรณภรณ์ (2534: 15) "ยักษ์ผู้ฆ่านามว่า จิดำ ยักษ์เมียนามว่า ตาเขียว" การที่รูปปั้นนี้ได้รับอิทธิพลจากเรื่องเล่าสำนวนลุทธิวาริ สุวรรณภรณ์ ก็เพราะเขามีส่วนอย่างมากในการบูรณะวัดพระธาตุคอกยาค่าในครั้งนั้น มีชาวบ้านหลายคนกล่าวถึงรูปปั้นนี้กับ ผู้วิจัย แสดงให้เห็นว่า รูปปั้นนี้ก็มีส่วนในการสื่อสารเรื่องเล่าผีปูและย่าและอยู่บ้าง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ก็ใช้กับคนที่รู้เรื่องเล่ามาแล้ว รูปปั้นเป็นการสื่อสารที่ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เท่านั้น และในกรณีที่ชาวบ้านอ้างถึงรูปปั้นนี้ พวกเขาได้เปลี่ยน "ปูและย่าและ" จากเรื่องเล่าของลุทธิวาริ สุวรรณภรณ์ มาเป็น "ปูและย่าและ" ในเรื่องเล่าของพวกเขา

นอกจากนี้ เจ้าอาวาสวัดป่าจี้ ได้บอกผู้วิจัยว่า รู้เรื่องเล่าผีปูและย่าและจากการอ่าน คัมภีร์โบราณ แต่เมื่อซักถามท่านว่า คัมภีร์โบราณนั้นเป็นอย่างไร และอยู่ที่ไหน ท่านบอกว่า หายไปแล้ว คัมภีร์โบราณที่ว่านี้ ไม่ได้มีความหมายสำหรับชาวบ้านป่าจี้ เพราะไม่มีใครกล่าวถึง นอกจากเจ้าอาวาสวัดป่าจี้ ยิ่งในปัจจุบันคัมภีร์โบราณทั้งหมดที่มีอยู่ที่วัด ยิ่งไม่มีความหมายมากขึ้น เพราะอยู่ในสภาพฉีกขาด กระจายกระจุยกระจาย ไม่ได้รับเหลือวแลจากทั้งทางวัดและชาวบ้าน คัมภีร์โบราณเหล่านั้น จารด้วยอักษรไทยยวน ในขณะที่การเทศนาใช้คัมภีร์ที่พิมพ์ด้วยอักษรไทยกลาง แต่เป็นภาษาไทยเหนือ

กล่าวโดยสรุป ช่องทางการสื่อสารที่สำคัญของเรื่องเล่าผีปูและย่าและในหมู่บ้านป่าจี้ คือ การเล่าด้วยปาก มีช่องทางอื่นอยู่บ้าง แต่ไม่มีบทบาทในการสื่อสารเรื่องเล่านี้มากนัก

4. สัญลักษณ์ (code)

จากการสัมภาษณ์และสังเกต พบว่า การเล่าเรื่องเล่าผีปูและย่าและของชาวบ้าน ใช้สัญลักษณ์ทางภาษา เป็นภาษาคำเมืองหรือภาษาคำเมืองปนภาษาไทยกลาง และมีสัญลักษณ์ท่าทางอยู่บ้าง

การใช้สัญลักษณ์ทางภาษาเป็นภาษาคำเมืองและภาษาคำเมืองปนภาษาไทยกลางนั้น เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่ากับผู้วิจัย ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่า ชาวบ้านป่าจี้ ยังคงใช้ภาษาคำเมืองสื่อสารกันในหมู่บ้าน แม้ว่าพวกเขาสามารถใช้ภาษาไทยกลางได้ก็ตาม หลังจากที่ผู้วิจัยพยายามใช้ภาษาคำเมืองกับพวกเขา พวกเขาที่ใช้ภาษาคำเมืองด้วย การสัมภาษณ์เรื่องเล่าเหล่านี้ มีขึ้นเมื่อผู้วิจัยสนิทสนมกับชาวบ้านมากแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเล่า เรื่องเล่าให้ฟังเป็นภาษาคำเมือง หรือภาษาคำเมืองปนภาษาไทยกลาง อย่างไรก็ตามมีบางครั้ง ที่ผู้ร่วมฟัง แปลภาษาคำเมืองให้เป็นภาษาไทยกลาง

ลูก ป้อเล่ากำเมือง อาจารย์บู้เรื่อง
 พ่อ จ. ก่อนนี้มีเกา เป็นแข่งพิกธิกันก่อนล่อ
 ลูก แข่งพิกธิ แข่งวิทยายุทธกัน พุดง่าย ๆ

ส่วนสัญลักษณ์ท่าทางนั้น ผู้เล่าต้องการให้เรื่องที่เล่าชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่าง

คำพูด มันยกมือให้ดู ยกมือแค้นับตายนา
 ท่าทาง แบนมือ เหยียดแขนไปข้างหน้า สูงเลขศรชะเล็กน้อย
 คำพูด มันมีดอกบัวถืออยู่ ยกหูว่า มันกินบ่ได้ เป็นก็บ่กิน บ่กิน แล้วมันห่มจั้นมะล่อ
 ห่มจั้น ห่มจั้น มะล่อ ห่มจั้น เอ๊ะ ห่มจั้น ห่มจั้นมะล่อ
 ท่าทาง เอากำปั้นทาบอกตัวเองสับซ้ายขวา

การใช้สัญลักษณ์ท่าทางนี้ พบว่า มีเพียงพ่อ จ. เท่านั้นที่ใช้มาก ส่วนคนอื่น ๆ มีบ้างแต่ไม่มากนัก ที่ใช้บ่อยก็เมื่อเอ่ยถึง "ดอกคำ" และ "ตงเลียงผี" เหตุที่พ่อ จ. ใช้สัญลักษณ์ท่าทาง ประกอบมาก เป็นเพราะพ่อ จ. เล่าเรื่องเล่าผีและย่าและด้วยลีลาสนทนากัน ในการสัมภาษณ์ ครั้งนั้นมีลูกหลานของแกฟังอยู่ด้วย ผู้ฟังมีส่วนร่วมกับการเล่าของแก

กล่าวโดยสรุป การเล่าเรื่องผีและย่าและของชาวบ้านป่าจี้ ใช้ภาษาคำเมือง มีบางครั้งที่เล่าให้คนนอก อาจใช้ภาษาคำเมืองปนภาษาไทยกลาง ทั้งนี้เพราะโดยปกติชาวบ้าน ใช้ภาษาคำเมืองในการสื่อสาร และมีสัญลักษณ์ท่าทางประกอบบ้าง ยกเว้นคนที่เล่าด้วยลีลา

สนกสนาน

5. รูปแบบสาร (message form)

จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านเล่าเรื่องเล่ามีปู่และย่าและ เป็นภาษาร้อยแก้วแบบเล่า เรื่องเล่าในที่นี้จะยกตัวอย่างให้เห็น 6 ส่วน ส่วนแรกเป็นส่วนเล่าของแม่ฮุย ป. ส่วนที่สองเป็นส่วนเล่าของพ่อ จ. ส่วนที่สามเป็นส่วนเล่าของฮุย ผ. ส่วนที่สี่เป็นส่วนเล่าของป้า ค. ส่วนที่ห้าเป็นส่วนเล่าของ อ. และสุดท้ายเป็นส่วนเล่าของ ผ.

ส่วนเล่าของแม่ฮุย ป.

บ๊อสะแม่สะเป็นนี้อยู่หะ อยู่ดินคอยค้ำหัน แล้วเป็นอยู่ทันจนชรา กินคนหัน มีที่ดงหัน พระเจ้าเดินเทศน์สั่งฐีมาโศคมาผาด โศคคนหื้อ... [ฟังไม่ชัด]... เจ็ดคนวันไปหื้อคน เจ็ดวันไปหื้อคน เป็นก็ว่าคนเลี้ยงไปเนื่อ พระเจ้าฮ้อนใจ พระเจ้าก็เดินเทศน์สั่งฐีมาผัก คอยค้ำนี้ ลงมา ลงมาโศค แม่เจ้าเรียวเป็นสาวอยู่ แม่สะว่า ฮี สะโลงหัวโหมคมัน สะพายหม้อปากปุดมาหยั่งอ๊อ มันใครได้ข้าว ได้ข้าวกะปุ ปุก็ไปใส่ พระเจ้าก็บ่หนี แม่สะไปใส่แหม พระเจ้าก็บ่หนี ยังแม่เจ้าคำเรียวลูกสาวเป็น เอ้อ เอาข้าวใส่มัน มันบ่หนี ใครได้ข้าวมึงกะฮ้อนยอ แม่เจ้าคำเรียวไปใส่ พระเจ้าบิดบาตร พระเจ้าไป ปุสะก็โดยไปด้วย ถ้ามันย่างกินข้าวไหนจะกินมันหันนะฮื่อ พระเจ้าเป็นฮื่อแล้ว ฮื่อปุสะโดย ไปแผ่ว คอยค้ำตางหน้า ไปแผ่วรัศมิ แล้วก็ตำสาวอากาศฮ้อยตั้งบนคอยป็น แล้วก็มาฮับเป็น เป็นแผ่วรัศมิเป็นคำไปปะตกปะเสียง อันนี้ ธรรมเนียมนี้วัดคอยค้ำนะ ธรรมเนียมนี้ แผ่วรัศมิแล้วก็ มันก็โดยไปอยู่ พระเจ้าไปแผ่วบนคอย พระเจ้าไปฉินข้าว พระเจ้าฉินข้าวแล้ว มันก็ถาม มึงเยยะหยัง มึงแผ่วรัศมิได้ มันบ่ฮื่อว่าเป็นพระเจ้าล่อ มึงแผ่วรัศมิได้ เออ กูได้ฮักฮาศิล กินदान กูแผ่วรัศมิได้ ศิลแปลว่าอันใด พระเจ้าป็นศิลห้าหื้อมันฟัง มึงว่าหยังกุ่ม่วนอยู่ พระเจ้าก็ว่ามึงบ่ฮับ กูว่า มึงรับมึงก็ว่ามา รับ พระเจ้าก็ป็นศิลห้าหื้อ กูว่ามึงว่าโดยกู เนื่อ พอรับกับพระเจ้า เรียวตีกินคนก็หิ้วไปเหยย แล้วมึงเอาศิลนี้ไปป็นให้เมียมึง เนื่อ แล้วก็ป็นให้เมียมึงบ่ฮื่อกินสัตว์หื้อหัน อันเนยะคนเฮา คนเฮาเนี้ยสัตว์หื้อหัน บ่ฮื่อกินสัตว์หื้อหัน กูจะตายไว้ หื้อมึงอยู่คอยเงินป็น คอยสุเทพเป็นฮ้องคอยเงินล่อ มึงอยู่คอยเงินฮักฮาศา

คอยเงิน ปีไหนหื้อกินควายเผือกเขาค้า แล้วหื้อย่ำอยู่คอยใต้ตึงลูกสาว-หื้อกินควายค้า
กิบฝั่ง พระเจ้าเป็นยังฮู้ว่าควายหงานงมนี่ก็คิกะ ควายค้ากิบฝั่งนี้มันตันบ่ย่ำซี้ไถ กิบมัน
เหลืออยู่หะ เอ้อ พระเจ้าเป็นนี้ก็รู้แต่รู้ว่า อันนี้ประวัติเป็น แล้วก็เป็นก็ไปอยู่ฮักษา
คอยเงิน กันว่า 13 คำ เดือน 9 นั้นะ 13 คำหื้อกินคงเหนือเมื่อก่อน 14 คำหื้อกินคงใต้
เผ้ เมียกินเมื่อลน ด้วกินก่อน

สำนวนเล่าของพ่อ จ.

เป็นแข่งพิกธิกันก่อนล่อ คล้าย ๆ . . . (หยุดแบบเปลี่ยนคำพูด) . . . เป็นเป็นยักษ์
แล้วทีนี้เป็นก้อ เป็นก็แข่งกันนะ ตรงบนปุ่นนะ มันมีสัญญากันล่อ ถ้าว่าพระเจ้าก้านนี้ ก็บ่เป็น
หยังล่อ ถ้าว่ายักษ์ก้านนี้ เป็นขอพระเจ้าชอบหื้อกินสัตว์หิ้น ถ้าว่าพระเจ้าก้านนี้มันจะกิน
สัตว์หิ้นนะ เดือนไหนหื้อเอาไปกินคนกินคน เก้ามันก้ออัน เป็นสร้างอยู่อันนี้หิ้นล่อ ตะก่อน
เฮาอยู่ไหนบ่ฮื้ออะ อยู่เมืองไหนบ่ฮื้ออะ แล้วเลยมานี้มานี้มาแล้วมาติดมานี้ละ เป็นแปงศาลา
ล่อ ศาลายักษ์ ศาลายักษ์ละไว้ลุ่ม ๆ คง เมื่อเช่นเฮาเป็นอันหยังบ่ฮื้ออะ ปะเดี๋ยวนี้มีแต่คินก็
คินก็มีอยู่ คาคมันมีอยู่ อันที่ฐานนะมีอยู่ ที่นี้ก้อ ถ้าถึง ถ้าถึงเวลาเป็นจะเลียง มันกิน กิน
เป็นคน อย่างบ้านนี้เอาไปไว้ให้มันคน อย่างเมืองนี้เอาไปไว้ให้มันคน อันนี้ก้อ มันก็กิน
ก็กิน ที่นี้ก้อ พระเจ้าไป เอ้อไป เป็นเป็นกุมารอยู่ ที่นี้ก้อ มันมีเมืองแหมเมือง ที่นี้เมืองนั้น
ถึงเวลาหันลูกพญาเจ้าเมืองแล้ว มันถึงเวลาลูกพญาเจ้าเมืองแล้ว เป็นจะเอาไปถวาย มัน
เป็นแม่นางนั้นนา ไอ้ พญาเจ้าเมืองก็ให้ทุกข้ถึงลูกเป็น ลูกหล้าเป็น เยี้ยะไคบ่จ้างเยี้ยะ
แล้วทีนี้มี มันมีไอ้ทุกตะมันก็ทุกขยาก แล้วมันเกิดเป็นหน่อเอี้ยะ มันนี้เข้า นี้เข้าเกิดเป็น
หน่อฮั้นมา ที่นี้มันก้อ มันว่าถ้าคนใดไปเอาลูกนั้นนะ นี้แล้ว มันก้ออัน เป็นจะยกกัน ๆ นี้ ๆ
เรื่อยไป ที่นี้มันก็มา มาที่นี้มันก็ อัน ไอ้อัน มันก็มา ไร่ ถึงผ้าหมดล่อ ถึงผ้ากั้นเก็บ
อันนั้น เป็นไปเดินคง ไปปะใส่ไอ้นะ ไอ้กุมารนั้นนะ ไปเดินไปปะ เอาผ้าให้ลอด มันกลัว
คนทีนี้ เป็นมัดตาหมดล่อ มันกลัวยักษ์ คนที่เอาไปถวาย เป็นมัดตาเหยีย มัดตาเหยียแล้ว มันก็
กินอยู่ลิดนั้นแหละ

แล้วมี แล้วมีหมวัน แล้วก้อ มีอัน หน่อนั้นเป็นก็ไป ไปนี้ล่อ ไอ้อัน เป็นลื้อเล่นกัน
ล่อ เป็นอันนี้กันล่อ มันอยู่นอกเผ้ อันลูกพญาเจ้าเมืองเป็นอยู่ใน ผ้ากั้นล่อ เอ้อ อย่าเข้ามา

นี่ เจ้าเอี้ยะ ถ้าเป็นอันนี้จะเข้ามากินก็เข้ามากินเถอะ อันอินางนั้นนะ อันลพญาเจ้าเมือง
 นั้นนา อันนี้เข้า อันนี้เข้า เออานางนั้นออกมา ยักษ์มาพบ มันทักไป มันทักเข้าไป เข้าไปก็ไป
 เออนั้นมา มาทั้น เออานางนั้นจะออกได้ ออกมา มาทั้นยักษ์มาแล้ว ยักษ์มาพบ มันจะกินทั้ง
 สองคน กินทั้งสอง มันยกมือให้ดู ยกมือแค่นี้บ่ตายนา มันมีดอกบัวถืออยู่ ยักษ์ฮู้ว่า มันกินบ่ได้
 เป็นก็บ่กิน บ่กิน แล้วมันห่มจันมะล่อ ห่มจัน ห่มจัน มะล่อ ห่มจัน เอี้ยะ ห่มจัน ห่มจันมะล่อ
 ทั้นก้อ เป็นก้อ นั้นเป็นก้อ ไอ้หน่อนั้นก้อ แสดงอย่างซันแหมทั้นซันแหม นี้ก็ไป แล้วก้อปะกัน
 ปะกันหยั่งเอี้ย มันกินหยั่งเอี้ย มันหลายเข้ามันหลายเข้า อย่างพ้อตายแล้ว พ้อเกิดแหม ตาย
 แล้ว เกิดแหมอีล่อ พระพุทธเจ้าก็หยั่งจ้อล่อ เช่นเดียวมะล่อ ไปพ้อในวิหารเฮานี้ล่อ เป็น
 มินัน ๆ ๆ หมดล่อ อันนั้นลูกตึงสอง เป็นยังถวายเป็นก้อ ถวายเป็นก้อ ชูชกอะ มันอีล่อ มันหยั่งจ้อ
 หยั่งจ้อ

ทั้นก้อ ถ้าว่าอัน แข่งพิทิตกัน ถ้าว่า ถ้าว่าตัวช้ำก้าน ตัวช้ำจะยอมท้อกิน ถ้าเจ้า
 ก้านนี้ เจ้าก้านนี้ ท้อเจ้ากินอัน มันยังบ่เมินอันนั้นนา มันท้อกินสัตว์เขาเพียงหู ยักษ์ก้อตกลง
 ตกลงเอาพระเจ้าเอาก่อน แล้วมันก้ออันนี้ล่อ ว่าอันนี้ไว้ก่อน อ้า พนันกันเอาไว้ก่อน
 พระเจ้าแบ่งฤทธิ์ ไคร่แบ่งฤทธิ์ใส่กัน คนใดลี้คนนั้นละ ทั้นแบ่งจ้อละ แบ่งทางนี้ มันกลัว
 มันกลัวบ่ใส่มัน มันก็ยกมือไหว้ก้าน ก้าน ยักษ์มัน ใจี พระเจ้าเป็นแบ่งฤทธิ์ แบ่งออก
 แบ่งออก แบ่งออก ท้อดอยมันก้อมลง เมิก ๆ ๆ ลงลุ่ม จะทับมันตรงลุ่มนา ทั้นมันก็ช้ออะ
 ช้อยอมก้าน ยอมก้าน เป็นก็บ่ท้อว่า เออ ตั้งนี้ไปจะเป็นศิลปะท้อ จะปั้นศิลปะท้อ
 ว่าอย่าไปกินสัตว์ท้อ ท้อกินบ่ว่า ท้อกินสัตว์เขาเพียงหู จะแก่ก็บ่แก่จะหนุ่มก็บ่หนุ่ม
 นำฮับดี หมกหวานหมกหวาน มันหวาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จากนั้นมา มันมาตาย มันตาย เป็นเอา อันหยั่งบ่ฮู้นา แล้วเขาชู้คนา อันนั้นมันหยั่ง
 อู่มะ โอะ หยั่งเขี้ยวจั้งจี้ ๆ นา เขาลักชด เขาลักชด ในหั้นนะ ในตงหั้นนะ โอะ มัน
 เป็นหินไปเลยนา เป็นหิน โมะ มันยาวเผ่ เป็นคียบเป็นคียบ จะว่านั่นนี้ก็บ่ใจี เหมือนหยั่งเขี้ยว
 นั้นเป็นหินไปเลย เป็นลักชดล่อ ลักชดว่า หวังว่าจะมีรองในทะเล มันเป็นกู่ทะเลล่อ โอะ เขา
 ขวางกั้นนัก ๆ ละ ก่อนนั้นนา

ทีนี้ก็ว่า อันตีแม่เจ้าตาเขียวนี้ เพราะว่ามันอยู่รักษาคอยเงินคอยคำล่อ มันอยู่ มันอยู่ คอยคำ อันตีแม่เจ้าตาเขียวนี้ เป็นสร้างวัด เป็นสร้างวัดคอยคำ อันวัดคอยคำเป็นวัดแม่ อันเงินครุบาทวิชัยไปแบ่งครั้งที่ล้อยู่ปะ ป้อนยังบ่เกิดสั๊กล่อ เกิดเจ็ดสิบห้า ขนาดว่า ครุบาทวิชัยเป็นคนครั้งที่สี่ แล้วจากครั้งที่หนึ่งมาหาครั้งที่สาม ไม้บู้เอื้อยะ แต่ก่อนมันคำ แด่กบ่ตาย มาแบ่งธาตุเมื่อนี้บ่ตาย เป็นเอากรรมแต่ก่อนมันเป็นกู่ แล้วอันครุบาทวิชัยเฮานี้ เป็นกิดมาเป็นคำทั้งหลัง อีแม่ แม่ป้อนั้นะ ยังเป็นสาวตีก ๆอยู่

อันนี้ก็ อัน อันเรื่องพระเจ้านา เรื่องพระเจ้านา เป็นสอนศิลป์แปดหื้อมัน มันก็รับศิลป์แปด แล้วเป็นก็บ่บอกว่า ตัวข้ายังนี้ หื้อเจ้าอย่าได้กินสัตว์หู้หิ้น เจ่นตัวข้ายังเจ้าอย่าได้กินสัตว์หู้หิ้น หื้อกินสัตว์เขาเพียงหู่ เป็นเสกใจ หัวใจนี้ ใส่พระบุญ แล้วไปห้อยนะ เอาไปห้อยนะ ถ้ามัน หั้นนี้ มันมาหั้น มันกลัว มันหลับตาเหี้ย ถ้ามีเก้ามาลงนา มันหลับตาเหี้ย เจ้าตาเขียวนา มันมีบ่ได้ พระเป็นแก่วงล่อ นั้นล่อ พระเป็นแก่วง พระมีสามคน แล้วมีจ้าง มีกวาง มีหยัง มีนก ตัดินนา แล้วก้อ เจ้าตาเขียวที่มันลงมา ตัดินนี้มา มันข้ามคอยเหล็กถึงคอยคำ หั้น มันอยู่คอยคำล่อ แล้วมันเดียวข้ามมา ข้ามห้วยมานั้น ข้ามแม่เหียะนั้นมา แล้วบ่ใจหัว เป็นไปทางนี้ มันลอด มันลอดอันนี้เป็น มันเดียวข่วเหล็กข่วคำมันตอกอ๊อ แล้วทีนี้มันมี มันมีไอ้ผู้พัน ปันนะ นายพันเนียะ มาตัดจะเอาคำนั้นมา มันป่นตัก ๆ จะเอาคำเนียะ เอาคำ ตัจจนเหล็กอะ นี้ก้อ มันบ่ปล่ง่าย ๆ ใกล้เคียงปลด ใกล้เคียงปลดนี้ นียาแม่ม่ายแหม ย่าแม่ม่ายก็ไป ไปเสาะหลัว ไปหาหลัว ไปหาซีกัก เบือะเบือะ ทีนี้มันก็ไปเก็บ ไปเมาะซี้จ้างซี้มา เก็บแล้วก็ ใส่เปียบมา คำนั้นปลด คำปลดบิบ มันหุบเข้าอ้า คำนี้อยู่กะคอยคำ เหล็กอยู่กะคอยเหล็ก มันมีสัจจะล่อ แล้วผู้พันนั้นก้อได้ บ่ได้ก็ตัดหญ้าอันนั้นแหละ ตัดหญ้าอันนั้น โหะ มันโก้น มันนี้ล่า มันหุบ เป็นฝนเป็นลมตีก ๆ ล่อ ผู้พันก็ตัด ตัดก็ตัดนั้นก้อล่น แล้วก็บ่บ่อยู่ล่อ บ่บ่ผู้พัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนวนเล่าของอ๊อ ๘.

เช่นตะก่อนเป็นกินสัตว์หู้หิ้น ทีนี้พระเจ้ามาบิณฑบาตข้าว แล้วเป็นอัน แม่เจ้าคำเขียว เออ แม่และไปใส่ เป็นบิณฑบาตรเหี้ย เป็นบ่หื้อใส่หยังอ๊อลอ. . . เป็นบ่หื้อใส่เพราะเป็นยักษ์ เป็น บ่ได้รับศีลเตือ. . . เป็นบิณฑบาตรบ่หื้อใส่ พระเจ้าว่าอันหื้อรับศีลห้า จะไชบาตรหื้อใส่ รับ ศิลห้าบ่หื้อกินสัตว์หู้หิ้น หื้อกินสัตว์เขาเพียงหู่

สำนวนเล่าของ ป้า ค.

เมื่อพระพุทธเจ้ามีนี่ เป็นปณิธิห้อมันว่า เช่นเป็นมันบ่หื้อกินสัตว์สองหุคนเฮา หื้อกินสัตว์หุ
เบียงเฮา ถ้าว้าเอาพระบฏมาแกว่ง แล้วเป็นหื้อกิน แล้วเป็นเลี้ยง เป็นเอาหมพระบฏ
ไปแกว่งห้อมัน แล้วมัน พระพุทธเจ้าปณิธิว่าห้อมันกินสัตว์เขาหุ แล้วเป็นเลี้ยงควายหื้อกิน
. . .มันก้านพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าปณิธิห้อมัน มันกินสัตว์หุเบียง เขาเบียง แล้วเป็น
บ่หื้อกินสองหุคนเฮา มันรับศีล แล้วอ้อ ตอนตีเลี้ยงเป็นเอาพระบฏไปแกว่ง แล้วเป็นหื้อกิน

สำนวนเล่าของ อ.

พระเจ้ากินวัว บ่หื้อกินคน เมื่อก่อนมียักษ์กินคน พระเจ้าบอกว้า บ่หื้อกินคน มีชื่อแม้วว่า
หื้อกินจิ้นวัวจิ้นควายแทนเลี้ยงปีละครั้ง

สำนวนเล่าของ ฉ.

ปู่สะย่าสะอยู่ที่ในเวียง อยู่วัดไหนไม่รู้ละ จำไม่ได้ รัตบัลลคอยสุเทพ มีตุเจ้าชุดงค์มา
ปู่สะย่าสะเป็นยักษ์กินคน พระพุทธเจ้าไม่ให้กิน มันก้านพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่าย
ไว้ไม่ให้กินคน กินควายแทน แล้วยักษ์ตัวเมียย่าสะมาอยู่ที่คอยค่านี่ พระพุทธเจ้าเอา
ผ้ารูปพระเจ้าไว้ให้ที่นี่ ชาวบ้านต้องเลี้ยงควายสิดง

จะเห็นว่า จากเรื่องเล่าตัวอย่างสำนวนเล่า 6 สำนวนนี้ เล่าด้วยภาษาร้อยแก้วแบบ
เล่าเรื่องเล่า และมี 1 สำนวนจากที่สัมภาษณ์ทั้งหมด 32 สำนวน คือ สำนวนเล่าของพ่อ จ.
ที่เล่าเป็นเรื่องเล่าสนุกสนาน มีการรวมเอาตำนานของสถานที่ในชุมชนเข้ามาผนวกกับเรื่องเล่า
ด้วย

ดังได้เคยกล่าวมาแล้วว่า พ่อ จ. มีลักษณะเป็น "นักเล่านิทาน" ในการเล่าเรื่องเล่า
แก่ใช้น้ำเสียง และท่าทางประกอบ การสัมภาษณ์ครั้งนี้มีลูกและหลานของแกนั่งฟังอยู่ด้วย และลูก
หลานของแกรวมทั้งผู้วิจัย มีปฏิกริยากับการเล่าเรื่องของแก ยิ่งทำให้แก่เล่าด้วยความสนุกสนาน

มากขึ้น บางครั้งลูกของแกก็ถามในสิ่งที่แกเล่า แกจะหันไปอธิบายความช่วงนั้นก่อนเล็กน้อย แล้วต่อเรื่องเข้ากับที่แกเล่าค้างไว้ เช่น

พ่อ จ. พระเจ้าชอบหื้อกินสัตว์หู้หั้น ถ้าว่าพระเจ้าก้านน้ำมันจะกินสัตว์หู้หั้นนะ เดือนไหน
หื้อเอาไปกินคนกินคน

ลูก เดือนไหน ว่าบีบ เดือนกำ

พ่อ จ. เดือนอะ

ลูก โว๊ะ

พ่อ จ. อ่า ปิละกะ

ลูก ปิละคน (บอกผู้วิจัย)

พ่อ จ. เก้ามันก้ออัน เป็นสร้างอยู่อันนี้หั้นล่อ ตะก่อนเขาอยู่ไหนบู้ฮ้อะ อยู่เมือง

รูปแบบสารเรื่องเล่าสำนวนเล่าของพ่อ จ. จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ จึงต่างจากสำนวนเล่าของชาวบ้านคนอื่น ๆ อยู่ที่เรื่องเล่าผีปอบและย่าแสะนี้เป็นเรื่องที่ผนวกเอาตำนานท้องถิ่นเข้าไป และลีลาการเล่าเป็นแบบสนุกสนาน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการได้คุยกับพ่อ จ. ถึงบางตอนของเรื่องเล่าผีปอบและย่าแสะ ปรากฏว่าแกยังคงเล่าด้วยลีลาเหมือนเดิม แต่ลดความสนุกสนานลงไปบ้าง

เมื่อเปรียบเทียบสำนวนเล่าของแม่ฮ้อย ป. ที่เล่าให้กิติ แก่นจำปีฟัง (ดูในหน้า 71) กับสำนวนเล่าที่เล่าให้ผู้วิจัยฟัง (ดูในหน้า 86-87) จะเห็นว่ารูปแบบสารเหมือนกันในแง่ของลีลา แต่ไม่เหมือนกันในแง่ของคำพูด ลักษณะเช่นนี้ปรากฏเหมือนกับผู้ที่ให้สัมภาษณ์คนอื่น ๆ บางคน ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยซ้ำใน เรื่องเล่าผีปอบและย่าแสะ ทั้งนี้เป็นเพราะเรื่องเล่าผีปอบและย่าแสะนี้เป็นเรื่องเล่าร้อยแก้ว และไม่มีข้อกำหนดให้ผู้ฟังต้องจดจำทุกคำพูด ชาวบ้านให้ความสำคัญแก่นื่อเรื่องของเรื่องเล่ามากกว่า แม้แต่ในพิธีกรรมเลี้ยงผีปอบและย่าแสะ ก็ไม่มีการเล่าเรื่องเล่าเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรม ดังนั้นรูปแบบสารจึงเปลี่ยนแปลงไปทุกครั้งที่เล่า อาจเปลี่ยนแปลงบ้าง น้อยบ้าง เช่น สำนวนเล่าของแม่ฮ้อย ป. จากรายงานของกิติ แก่นจำปี

พระเจ้าก็ว่า เอ มนุษย์โลกจะหมดไปแล้วนะไม่มีใ้ กูจะเฝ้าโลกก่อน พระเจ้าเป็นที่เดิน
เทศน์สั่งรูไปเค็ดเฝ้าไปกิต্তักี่ต่าง เป็นมาพักบนคอดยคำ

ส่วนสำนวนเล่าของแม่ฮุย ป. ที่เล่าให้ผู้วิจัยฟัง ใ้ว่า

เป็นที่ว่าคนเลี้ยงไปเนื้อ พระเจ้าเป็นฮ้อนใจ พระเจ้าก็เดินเทศน์สั่งรูมาพักคอดยคำนี้

หรือ ในสำนวนเล่าจากรายงานของกิติ แก่นจำปี

แม่แสะนี้ว่า โลมหัวโหมคมันสะปายหม้อมาอย่างนี้ มันใครได้ข้าวกะปุ ปุก็ไปใส่ พระเจ้าก็บ่
หนี ย่าใส่แอม พระเจ้าก็บ่หนี ยังแม่เจ้าคำเขียว ลูกสาวเป็นมันใครได้ข้าวมึงกะฮ้อน้อย
แม่เจ้าคำเขียวไปใส่ พระเจ้าก็บ่คบาตรไป

ในสำนวนเล่าที่เล่าให้ผู้วิจัยฟัง มีรูปแบบขสารเกือบเหมือนกัน

แม่แสะว่า ฮี สะโงหัวโหมคมันสะปายหม้อปากุคมาหยั่งฮี้ มันใครได้ข้าว ได้ข้าวกะปุ
ปุก็ไปใส่ พระเจ้าก็บ่หนี แม่แสะใส่แหม พระเจ้าก็บ่หนี ยังแม่เจ้าคำเขียวลูกสาวเป็น
เอ้อ เอาข้าวใส่มัน มันบ่หนี ใครได้ข้าวมึงกะฮ้อน้อย แม่เจ้าคำเขียวไปใส่ พระเจ้าบ่ค
บาตร พระเจ้าไป

นอกจากนั้น ความแตกต่างของรูปแบบขสาร อาจเกิดจากการความแตกต่างของขสาร
เช่น สำนวนเล่าของแม่ฮุย ป. จากระายงานของกิติ แก่นจำปี ไม่ได้กล่าวถึง "ธรรมเนียมวัด
คอดยคำ" แต่สำนวนเล่าที่เล่าให้ผู้วิจัยฟัง มีกล่าวถึง

พระเจ้าตั้งฮี้ เป็นขันคอดยคำแล้วแม่รัศมีเป็นเลี้ยงตั้งคอดย มันก็โทยไปอยู่

แต่สำนวนเล่าที่เล่าให้ผู้วิจัยฟัง มีกล่าวถึง

พระเจ้าเป็นอุแล้ว อุปุและโดย ไปแล้วคอยคำตางหน้า ไปแล้วรัศมี แล้วก็ตำสาวอากาศ
อยู่ต้งบนคอยป็น แล้วก็มาฮับเป็น เป็นแล้วรัศมีเป็นคำไปปะดกปะเลียง อันนี้ ธรรมเนียม
นี้วัดคอยค่านะ ธรรมเนียมนี้ แล้วรัศมีแล้วก็ มันก็โดยไปอยู่

ลักษณะดังกล่าวมานี้ ต่างจากการใช้เรื่องเล่าชาดกที่พระใช้เทศน์ เพราะพระอ่าน
จากคัมภีร์ไบเบิลให้ชาวบ้านฟัง ดังนั้น ชาดกบางเรื่องชาวบ้านจะได้ฟังในรูปแบบสารเหมือนเดิม
ทุกครั้ง หรือคำสวดมนต์ ชาวบ้านก็ต้องจดจำ เพื่อทุกครั้งที่ใช้สวดจะได้เหมือนเดิม

กล่าวโดยสรุป รูปแบบสารของเรื่องเล่าผีปู่และย่าและสำนวนเล่าของชาวบ้านป่าจ้
ชาวบ้านเล่าเรื่องเล่าด้วยภาษาร้อยแก้วแบบเรื่องเล่า การเล่าแต่ละครั้งจึงไม่เหมือนกันทุกคำ
เพราะไม่ใช่เรื่องเล่าที่จะต้องจดจำทุกคำพูด แต่จะคงสารเดิมไว้ บางครั้งอาจตัดทอนสาร
บางอย่างที่เคยเล่าไว้ หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของสารเข้าไปอีก แต่ยังคงลีลาภาษาร้อยแก้ว
แบบเรื่องเล่าไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้เล่าอาจเปลี่ยนเรื่องให้เป็นเรื่องสนุกสนานก็ได้ เหมือนเล่า
นิทานสนุกสนานให้ฟัง เรื่องเล่าก็จะเพิ่มความสนุกสนาน

6. หัวข้อ (topic)

หัวข้อของเรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ เป็นหัวข้อ "ประวัติ" หรือ "ตำนาน" นิธิกรรม
เลี้ยงผีปู่และย่าและ

... เป็นหือกินควาย ประวัติ เป็น เป็นอย่างอื่น... (ปาก ส.)

หรือ **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

ตำนาน เป็นมิลอ เป็นยักซ์ กินจิ้นคน (ลง ร.)

จะเห็นว่า เรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ อ้างอิงถึงประวัติหรือตำนานของนิธิกรรมเลี้ยง
ผีปู่และย่าและ ดังนั้นชาวบ้านจึงใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและเมื่อนุคคุณถึงเรื่องราวเกี่ยวกับ

พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ จากการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลในระยะแรกของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า เมื่อผู้วิจัยพูดคุยกับพวกเขาถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ ผู้ให้ข้อมูลจะเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและประกอบ ผู้วิจัยจึงไม่เริ่มต้นพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลถึงเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ แต่จะพูดคุยถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมก่อน ต่อเมื่อผู้ให้ข้อมูลไม่พูดถึงเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ ผู้วิจัยจึงตะล่อมถาม ยกเว้นแต่แม่อ้อย ป. เพียงคนเดียวที่ขอให้แกเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและก่อน รูปแบบของการใช้เรื่องเล่าตามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์มา มี 3 แบบอย่างแรก ให้เล่าเรื่องเล่า มี 1 ราย

- แม่อ้อย ป. กามเรื่อง อัน ประวัติคงกะ (แม่ ร. ได้บอกแม่อ้อย ป. ก่อนว่าผู้วิจัยอยาก
รู้เรื่องประวัติของคง)
- ผู้วิจัย อยากรู้ว่า ประวัติของคง
- แม่ ร. ประวัติของคง เรื่องปู่และย่าและ
- แม่อ้อย ป. ตั้งปู่และย่าและมาน้อ ป้อและย่าและนี้อยู่หะ. . . (เรื่องเล่าผีปู่และย่าและ)
. . . เมียกินเมื่อลุน มัวกินก่อน เมื่อป้ออ้อยมีนี่ เป็นตึงบ่ได้ละสักเตื่อ นี้เขา
เมื่อลุนมานี้ เขายังวัน ๆ ชาติ ๆ อยู่ก่อนนี้ แล้วอ้อยว่า บ่ดีเน้อ ก็เดือนเก้า
14 วันอันหยั่งก็จ่าง มันจะกิน วันนั้นวันกินเป็น เอ้อ เขาว่าบ่ฮู้ บ่ฮู้เป็นนะ
เขามาถาม มาไต้อหลายเตื่อนะ ว่า เป็นวันพุธ พุธก็จ่างพัดก็จ่าง วันเป็นกิน
แล้ว มันบ่ฟังเสียง. . .

ถึงแม้ว่า จะเป็นการให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ แต่ในตอนท้ายผู้ให้ข้อมูลก็ดึงเข้าสู่
เรื่องของพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อย่างที่สอง เป็นแบบที่ผู้ให้ข้อมูลนำเรื่องเล่ามาอ้างอิงด้วยตนเอง เช่น แม่อ้อย ค.

เป็นผีพระภุม มีอุป พระรูป เป็นรูปพระเจ้า ก็เอาชวตตันไม้ กินควายเป็นตัว อัน ค้นว่า
เป็นเอาห้อย ตุเจ้าก็เทศน์ธรรม มีตุ 4 คน ตำนานเป็นมีย่างอัน เป็นบอก ตะก่อนเมื่อ
แจ่นเคิมแจ่นเกิม เขาก็บ่ฮู้ เป็นฮู้หือ บ้อพญา แจ่นป้อเป็นน้อ เป็นบ่กินสัตว์ เป็นกินคน
แล้วเป็นขอ ขอบหือกิน หือกินสัตว์เขาเพียงหุ คน สัตว์หุหั้นบ่ได้กิน

จะเห็นว่า เมื่อผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงนิทรรศการ เขาก็จะนำเอาเรื่องเล่าผีปู่และย่าและมาอ้างอิง

อย่างที่ลาม เป็นแบบที่ผู้ให้ข้อมูลไม่กล่าวถึงเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ ผู้วิจัยต้องทะล่อม
ถาม เช่น อี๊ ฝ.

ผู้วิจัย เจ้าพญาใจนี้เป็นไปเลี้ยงก่อกะ

แม่อี๊ ฝ. เออ เป็นบ่ไป บ่ไปสักเตื่อ

ผู้วิจัย บ่ไปเลยกำ

แม่อี๊ ฝ. เป็นเฝ้าแล้ว อี๊ใหญ่มา เป็นก็ตั้งเฝ้าแล้วล่อ อี๊เจ้าพญาใจนะ

ผู้วิจัย แล้วอัน เรื่องของปู่และย่าและเป็นอย่างไรค้อมอง

แม่อี๊ ฝ. ปู่และย่าสะอะ

ผู้วิจัย เป็นเป็นไผ

แม่อี๊ ฝ. เป็นไผ บ่อี๊ อี๊ตั้งบ่อี๊ ใครอี๊ไปหาอี๊ ป. เนื่อ ไปเกาะ นำ ร. อี๊ ป.
ไปไหนหา พอขึ้นไป นำ ร. จะอี๊องนี่ ป. ละ อี๊ ป. เป็นอี๊หมด

ผู้วิจัย พออี๊ ป. แล้วมีไผอีกข้างอะ

แม่อี๊ ฝ. มีอี๊ ป. อี ร. เท่านั้นหะ มีสองคน

ผู้วิจัย ยังจะมีใครอี๊อีกข้างไหมอะ

แม่อี๊ ฝ. อี๊ ป. นะ อี๊ ป. มันอยู่ในเรือนนั้นอะ มันตั้งบ่ยอมออกมา

ผู้วิจัย บ่ใจอะ ถามอี๊ ป. แล้วถามแม่ ร. แล้วถามใครได้อีกอะ

แม่อี๊ ฝ. อัน นี่ ร. อี๊ ป. ไปไหนหา สมใครมาแอ่ว สมใครมาอี๊เป็นเรื่องคง สมบ่อี๊
สมไปอี๊อี๊บั้น อี๊บ่อี๊เรื่อง เป็นจริงจะอี๊ประวัติที่อึ้งเป็นหยั่งโค เป็นตั้งอี๊หมดละ
เป็นอี๊ล่อ

ผู้วิจัย ถามอี๊ ป. แล้วถามใครได้อีกอะ

แม่อี๊ ฝ. เออ ถามอี๊ ป. คนเดียวตะอะ

ผู้วิจัย อย่างอี๊ บ. เป็นรูก่อกะ

แม่อี๊ ฝ. อี๊ บ. อี๊ บ. บ่เต้าอี๊ ป. เต้าอี๊ อี๊ ป. เป็นไปคงล่อ ตะก่อนเป็นไปตูกบิ
ตั้งตาเป็นบ่หันนี้บ่ตาย เป็นบ่ได้ไป

ผู้วิจัย แล้วเท่าที่อี๊รู้เป็นอย่างไรคอะ

แม่ฮีส ฝ. ใผ อัยอะ เอ อัยฮ์ อัย ป. อ์ฮัยฮ์* เช่นตะก่อนเป็นกินสัตว์หุ้หัน...
(เรื่องเล่าผีปู่และย่าและ)...

กล่าวโดยสรุป ชาวบ้านป่าจี้ใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและในหัวข้อประวัติ หรือตำนานของพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ การใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและของชาวบ้านป่าจี้ จึงใช้เมื่อพูดคุยกันถึงเรื่องราวผีปู่และย่าและ จากการสัมภาษณ์ถึงลักษณะที่ได้ฟังเรื่องเล่านี้ ก็จะได้ข้อมูลยืนยันเพิ่มขึ้นอีก

7. ฉาก (setting)

จากการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่า ฉากของการเล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและของชาวบ้านป่าจี้ เกี่ยวพันกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ ฉากในด้านกายภาพไม่ใช่สิ่งที่สำคัญ ชาวบ้านอาจเล่าเรื่องเล่านี้ที่บ้าน ที่วัด หรือที่ดงเลี้ยงผี ก็ได้ ฉากที่สำคัญเป็นด้านเหตุการณ์ กล่าวคือ เมื่อมีเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ หรือพูดคุยกันถึงผีปู่และย่าและ

เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ ได้แก่ ฮอมเงิน ผัวดงเลี้ยงผี ดาคั่ว และประกอบพิธีกรรม เท่าที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลายคน ได้ฟังเรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ขณะที่กำลังดาคั่ว และไปร่วมพิธีกรรมที่ดงเลี้ยงผี อย่างไรก็ตาม จากการซักถาม ก็ไม่พบว่ามิพิธีกรรมเล่าเรื่องเล่านี้ ไม่มีกฎว่าจะต้องเล่าเรื่องเล่าขณะฮอมเงิน ผัวดงเลี้ยงผี หรือประกอบพิธีกรรม การเล่าเรื่องเล่าเป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการ หรือเล่าสู่กันฟัง จากการสังเกต ก็ไม่พบว่ามีการเล่าเรื่องในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะ เป็นเมื่อดาคั่ว หรือประกอบพิธีกรรม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในฉากดาคั่ว มีแต่คนรุ่นฮัยและรุ่นพ่อรุ่นแม่ ซึ่งรู้เรื่องเล่าคืออยู่แล้ว และการพูดคุยก็ไม่มีเหตุให้ต้องอ้างอิงถึงประวัติของพิธีกรรมเลี้ยงผีนี้ สำหรับฉากประกอบพิธีกรรม มีคนไปในบริเวณพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยไม่แน่ใจว่ามี

* จากการสัมภาษณ์แม่ฮีส ฝ. ก่อนหน้าที่จะเล่าเรื่องเล่านี้ และในครั้งอื่น แกบอกว่าได้ฟังเรื่องเล่าผีปู่และย่าและจาก แสนวิเศษ พ่อของแม่ฮีส ป.

การเล่าเรื่องเล่าผีและย่านสะหลังกันฟังหรือไม่ แต่เท่าที่ผู้วิจัยสังเกตจากการบรรยายของโฆษก และชาวบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ กับผู้วิจัย ไม่พบว่ามีการเล่าเรื่องเล่านี้เลย

จากการพูดคุยกันถึงผีและย่านสะ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยไม่มีข้อมูลที่เป็นจริงของชาวบ้าน เพราะไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมวงสนทนาเกี่ยวกับผีและย่านสะที่เป็นไปตามธรรมชาติของชาวบ้าน แต่วงสนทนาเกี่ยวกับผีและย่านสะที่ผู้วิจัยเข้าร่วมพูดคุยด้วยนั้น เป็นผลมาจากผู้วิจัยเอง หรือชาวบ้านเห็นว่า ผู้วิจัยสนใจเรื่องผีและย่านสะจึงนำมาเป็นหัวข้อสนทนา แต่จากการสัมภาษณ์ เรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่านสะ ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้แทรกเรื่องเล่าผีและย่านสะ แสดงให้เห็นว่า จากการพูดคุยกันถึงผีและย่านสะบางครั้งมีการเล่าเรื่องเล่าผีและย่านสะด้วย

กล่าวโดยสรุป จากที่เล่าเรื่องเล่าผีและย่านสะ เป็นฉากที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่านสะ หรือเมื่อพูดคุยถึงเรื่องผีและย่านสะ สถานการณ์เช่นนี้ชี้ถึงหัวข้อของเรื่องเล่าผีและย่านสะที่เป็นประวัติหรือตำนานพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่านสะ

สรุปการใช้เรื่องเล่าผีและย่านสะของชาวบ้านปาดัง จากรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้เรื่องเล่าผีและย่านสะของชาวบ้านปาดังที่ได้บรรยายมาข้างต้น สรุปได้ตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 การใช้เรื่องเล่าผีและย่านสะของชาวบ้านปาดัง

ปัจจัยของการสื่อสาร	หน้าที่
ผู้เล่า	มีหน้าที่เล่าเรื่องเล่า ทุกคนมีสิทธิ์เล่าเรื่องเล่าได้ แต่ชาวบ้านก็มี "ผู้รู้" เรื่องเล่านี้ "ผู้รู้" มีบทบาทเกี่ยวพันกับบทบาทในพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่านสะ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ปัจจัยของการสื่อสาร	หน้าที่
ผู้ฟัง	มีหน้าที่รับสาร ผู้ฟังมีอายุน้อยกว่าผู้เล่า และให้ความสำคัญแก่สารสำคัญของเรื่องเล่า คือ "ปู่และย่าและเป็นยักษ์กินเนื้อคน" กับ "พระนุทธเจ้าไม่ให้กินเนื้อคน แต่ให้กินเนื้อควาย"
ช่องทางการสื่อสาร	มีหน้าที่ติดต่อสื่อสาร ชาวบ้านใช้การเล่าเรื่องเล่าด้วยปากเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญ
สัญลักษณ์	มีหน้าที่ใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ สัญลักษณ์ทางภาษาที่ชาวบ้านใช้ คือ ภาษาคำเมืองหรือภาษาคำเมืองปนภาษาไทยกลาง และมีท่าทางประกอบ
รูปแบบสาร	มีหน้าที่ด้านศิลปะทางภาษา ชาวบ้านใช้รูปแบบสารเป็นร้อยแก้วแบบเรื่องเล่า
หัวข้อ	มีหน้าที่อ้างอิงถึง ชาวบ้านเล่าเรื่องเล่านี้โดยอ้างอิงถึงประวัติหรือตำนานเกี่ยวกับผีปู่และย่าและและพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ
ฉาก	มีหน้าที่เป็นบริบทของเรื่องเล่า ชาวบ้านใช้เรื่องเล่าในบริบทที่เกี่ยวข้องกับผีปู่และย่าและหรือพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ

ผู้เล่ากับผู้ฟังมีความเกี่ยวพันกันด้านอายุ กล่าวคือ ผู้เล่าจะมีอายุมากกว่าผู้ฟัง ทั้งนี้ เพราะเรื่องเล่านี้เป็นเรื่องเล่าที่เล่าถ่ายทอดกันมาตั้งแต่อดีต ผู้เล่าและผู้ฟังนี้ชาวบ้านไม่ได้ กำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นใครหรือกลุ่มใด ทุกคนเป็นได้ทั้งคนเล่าและคนฟัง แต่พวกเขาที่กำหนด "ผู้รู้" เกี่ยวกับเรื่องเล่าไว้ "ผู้รู้" นี้เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ อันที่จริง การกำหนด "ผู้รู้" เรื่องเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาปรากฏให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดา หากต้องการรู้เรื่องเกี่ยวกับผีปู่และย่าและก็ต้องไปหาแม่ฮุย ป. หรือแม่ ร. หากต้องการรู้เรื่อง ผีเจ้าบ้านก็ต้องไปหาแม่ฮุย ค. ซึ่งเป็นแม่ขี้ผีเจ้าบ้าน หากต้องการรู้เรื่องผีผดก็จะต้องไปหา แม่ฮุย ผ. ป้า ค. หรือแม่ฮุย ท. แต่หากเฉพาะเจาะจงว่าเป็นผีผดตระกูลใด ก็ต้องถามคนใน ตระกูลนั้น แม้แต่เรื่องเกี่ยวกับวัดก็ยังคงไปหาเจ้าอาวาสวัด หรือนอหนานตั้งเข้า ที่เป็นเช่นนั้น เพราะกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาจะมี "เค้า" หรือหัวหน้า

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในชีวิตจริง ๆ ของชาวบ้าน พวกเขาคงไม่ได้ ออกรับแม่ฮุย ป. หรือแม่ ร. เล่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและให้ฟัง และไม่ฟังผู้เล่าคนอื่น เพราะ เรื่องเล่านี้ไม่ใช่เรื่องสนุกสนานเหมือนเรื่องเทพนิยายที่เด็ก ๆ มักขอให้พ่อแม่เล่าให้ฟัง แต่เป็น เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ดังจะเห็นว่า ชาวบ้านเล่าในหัวข้อประวัติหรือตำนานผีปู่และ ย่าและ และจะเล่าเมื่อมีเหตุการณ์หรือพูดคุยกันถึงผีปู่และย่าและ แต่ในระยะหลัง บทบาท ความเป็น "ผู้รู้" เรื่องเล่าผีปู่และย่าและ มีความหมายมากขึ้น เมื่อมีนักวิชาการ นักวิจัย และ นักศึกษาเข้าไปศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและ รวมทั้ง ผู้วิจัยด้วย สิ่งเกิดได้จากเมื่อผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้านและบอกชาวบ้านว่าสนใจเรื่องราวของ ผีปู่และย่าและ พวกเขาที่ผู้วิจัยพูดคุยด้วย จะแนะนำให้ไปหาแม่ฮุย ป. หรือแม่ ร. ในที่นี้จะเห็น ว่า บริบททางสังคมได้เปลี่ยนไป กล่าวคือ แต่เดิมความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและ มีอยู่เฉพาะชาวบ้านด้วยกัน แต่ปัจจุบันได้มีคนนอกชุมชนเข้าไป เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ด้วย เมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนไป มีผลให้ผู้ที่มีบทบาทความเป็น "ผู้รู้" เรื่องเล่าผีปู่และย่าและ มีความหมายมากขึ้น

ในด้านเรื่องเล่า จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบสารอยู่เสมอเมื่อต้องเล่าใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะรูปแบบสารเป็นร้อยแก้วแบบเรื่องเล่า และชาวบ้านไม่ได้ท่องจำเรื่องเล่านี้ เหมือนกับ เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งมีรูปแบบตายตัว ทุกครั้งที่ร้องยังคงรูปแบบสารเหมือนเดิม ส่วนภาษาที่ใช้ใน

รูปแบบสารก็คงเป็นภาษาคำเมือง เพราะชาวบ้านยังคงใช้ภาษาคำเมืองกันในชีวิตประจำวัน หากจะมีอิทธิพลภาษาไทยกลางปะปนเข้าไป ก็คงน้อยมาก แต่เพราะนักวิชาการ นักวิจัย และ นักศึกษาที่เข้าไปศึกษาอีกเช่นกัน ที่ทำให้ภาษาที่ใช้เล่าเรื่องเล่าเปลี่ยนไปเมื่อต้องเล่าให้ คนเหล่านั้นฟัง ผู้วิจัยพบว่า บางคนเล่าเรื่องเล่าให้ฟังด้วยภาษาคำเมืองปนภาษาไทยกลาง เพราะผู้วิจัยเป็นคนใช้ภาษาไทยกลาง ท้ายที่สุด ช่องทางการสื่อสารเรื่องเล่าผีและย่าและนี้ เป็นการเล่าด้วยปาก ไม่มีการจดบันทึกเพื่อให้คนอื่นอ่าน หนังสือที่มีเรื่องเล่าผีและย่าและก็เป็น การเขียนของคนนอกชุมชนแม่เหิยะ ทั้งไม่มีส่วนให้ชาวบ้านนำหนังสือนั้นไปให้อีกคนหนึ่งอ่าน แทนการเล่าด้วยปาก ผู้วิจัยได้รับหนังสือจากชาวบ้านคนหนึ่งหลังจากได้ฟังเรื่องเล่าจากเขาแล้ว และผู้วิจัยเป็นคนนอกชุมชน ในชีวิตจริง เขาก็ไม่ได้ให้หนังสือแก่คนอื่นในชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย